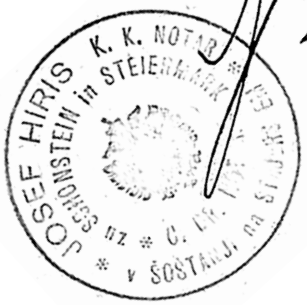
JOSEF HIRIS
K. K. NOTAR
SCHÖNSTEIN in STEIERMARK
v ŠOŠTANJU

David Vidmar Čeru

David Vidmar Čeru je zgodovinar in bibliotekar. Osnovno šolo je obiskoval v Šoštanju, nato pa Gimnazijo Velenje. Od leta 2016 do 2021 je študiral na Filozofski fakulteti Univerze v Ljubljani in magistriral iz študija starejše zgodovine, zdaj je vpisan na študij prava na Evropski pravni fakulteti Nove univerze v Ljubljani. Od leta 2022 je zaposlen na domoznanskem oddelku Knjižnice Velenje, od 2024 pa deluje kot habilitiran asistent za področje pravne zgodovine. Je avtor ali soavtor posamičnih znanstvenih monografij in strokovnih prispevkov.

O ZGODOVINI ŠOŠTANJSKEGA (MEŠČANSKEGA) NOTARIATA

Kdo natančno je notar?[1]

Pravnikov je veliko in praviloma jih delimo na tiste, ki delujejo znotraj razvejane mreže pravosodja in javne uprave, ter na ostale, ki so dejavni v zaseb-

[1] Leta 2023 sem se želel lotiti nove teme za Šaleške razglede in zaradi številnih razlogov je naneslo, da sem se pričel zanimati za pravno zgodovino. Tako sem želel sprva spisati pripoved, ki bi prikazovala zgodovino sodstva, odvetništva ter notariata na Šaleškem, a sem naletel na oviro. Preprosto je tema preširoka, virov in literature pa preveč, da je temo nemogoče obdelati v enem prispevku. Zdelo se mi je nesmiselno strniti dokaj zanimive pripovedi v celoto, ki bi v nekem razumnem obsegu predstavila temo prekratko ali pa sicer vsebinsko dovolj obsežno v članku, preobsežnem za branje. Tako sem se odločil, da bom razdelil prispevek v več manjših ter lažje obvladljivih odsekov in v tem predstavil zgodbo klasičnega notariata na Šaleškem ter razložil, kaj oziroma kdo sploh je notar in kakšna je zgodovina institucije, ki je marsikateremu od nas premalo poznana.

nem in gospodarskem sektorju. Notar spada v prvo skupino in je tako postavljen ob bok poklicem, kot so sodnik, (državni) tožilec, državni odvetnik (nekdanji državni pravobranilec), odvetnik in varuh človekovih pravic. A v nasprotju z ostalimi poklici, ki so nam družbeno dobro poznani in jih velikokrat srečujemo v televizijskih telenovelah in polemičnih ter političnih oddajah, rumenem tisku, številnih člankih in mnogoterih leposlovnih knjigah, šalah (*Ste že slišali tistega o odvetniku in njegovem ne tako krvosesnem bratu vampirju?*) ter vsesplošnem življenju, je notar nekoliko bolj odmaknjen od fokusa množic, skrit v svoji pisarnici in obdan z gorami spisov. A šalo na stran. Védenje o tem, kdo sploh je notar in zakaj ga potrebujemo, je nekoliko manj poznano. Če so nam poklici od sodnika do tožilca znani pretežno iz vsakodnevnega življenja, ostaja notar relativno skrita in v očeh mnogih nepoznana osebnost. Torej: kdo je pravzaprav notar in kaj točno je njegovo opravilo?

Notar (iz latinščine *notārius*, kar izhaja iz nota oziroma zapiska – dobesedno »hitri pisec«) je oseba, ki overja in potrjuje pravne posle, dejstva, dokaze in podpise. Notar skrbi, da se dokumenti zasebne narave izkažejo za verodostojne in podvržene pravni varnosti; s tem ko jih potrdi kot priča in overitelj dokumenta (*instrumentum publicum*) ter podpiše kot javna oseba (*notarius publicus*). Glavna dejavnost notarja je že več stoletjih nespremenjena in vključuje potrjevanje vseh vrst pravnih poslov in ugotavljanje dejanskega stanja. Zavzema se za neodvisnost in nepristranskost, kar ga razlikuje od odvetnika, ki zastopa interese posamične in vsakokratne stranke. Osnovna dejavnost notarja se nanaša na pravna področja nepremičninskega (predvsem kupoprodajne pogodbe, služnosti, zastavne pravice na nepremičninah), dednega (overitev oporok, potrdila o dedovanju, dedne pogodbe, vloge za potrdila o dedovanju itd.), družinskega (poročne pogodbe, pooblastila, izjave v otroškem pravu, kot so priznanje očetovstva in izjave o skrbništvu, preživninske obveznosti) in korporacijskega prava (ustanovitev družb z omejeno odgovornostjo in delniških družb, preoblikovanja, spremembe statuta, prijave v poslovni in društveni register). Številni pravni posli zahtevajo notarsko overitev *per constituendi*; drugi,

kot so oporoke, so lahko neobvezno overjeni pri notarju *per demonstrandi*.[2]

Notar je dolžan skrbeti za stranke in jim vsestransko svetovati o pravnih vprašanjih, da lahko svojo voljo zapišejo v listino. Zaradi nepristranskosti in nevtralnosti notariata se notar ne sme vmešavati v zadeve, ki zadevajo njega ali njegove bližnje sorodnike. Načeloma notar ne sme zapustiti svojega območja pisarne (običajno okrožja okrožnega sodišča), lahko pa gre vsak h kateremkoli notarju po svoji izbiri. Pojasnjevanje in poučevanje sta naslednji uradni dolžnosti notarja. Zakonsko je dolžan skleniti zavarovanje poklicne odgovornosti. V primeru kršitve uradne dolžnosti notarji odgovarjajo le subsidiarno, torej le, če oškodovanec ne more pridobiti odškodnine na drug način, na primer od pogodbenega partnerja, odvetnika, ki mu svetuje, ali podobno. V večini držav celinske Evrope je poklicni profil notarja mogoče najti v rimsko-germanskih in rimsko-romanskih pravnih sistemih (tj. dveh osrednjih sistemih, ki poleg rimsko-skandinavskega sestavljata kontinentalno pravo).[3]

Zgodovina zgodnjega notariata

Zahodna Evropa od propada rimskega cesarstva naprej ni poznala instituta notariata niti ga zaradi rudimentarnosti gospodarjenja ni potrebovala. S propadom javne uprave, ki jo je na Zahodu prevzela Cerkev, pa tudi z zamenjavo rimske pravne pisne kulture z germanskim ustnim pravnim sistemom, ki je temeljil na pričevanjih prič in odprtih sodnih postopkih (*lex irrationalis*), so posvetni notarji postali zastareli. V izbrani skupini mestnih območij, na primer v severni Italiji in južni Franciji, se je rimsko pravo skušalo ohraniti vsaj v civilnih zadevah, in tam je posvetni notar živel večinoma kot pisar.

Šele dvig evropskega gospodarstva je prisilil ponovno vpeljavo poklica v vsakdanjem življenju, sicer pod okriljem

---

2 Nawer, *Kunst dess Notariat vnd wie sich der Notarius in seinem Ampt halten vnd regieren soll*, str. 1–16; inkunabula.

3 »Notarska zbornica Slovenije«.

ekleziastičnega (kanonskega) prava in cerkvene strukture. Notariat je pričel delovati postopoma in se je praviloma pojavljam le tam, kjer so obstajale kompleksnejše proizvodne celote in mestne strukture. Pričetek zgodbe zgodnjega pravega evropskega notariata (recimo temu »(proto)notariata«, kakor ga razumemo kot institucijo danes) sega v merkantilistična mesta osrednje in severne Italije od 11. stoletja naprej. V visokem srednjem veku je bil notariat znan le v Italiji, od 12. stoletja pa si je utrl pot tudi severno od Alp, sprva v francoski pravni prostor (kjer so podobne institucije sicer že obstajale v času karolinške renesanse). Notar je moral imeti posebna znanja in obvladati *ars notariae* (umetnost notarjenja). Razvoj cerkvenega prava v 12. stoletju je bil odločilen za nadaljnji razvoj in širjenje notariata po Evropi, saj je imela notarska listina večjo dokazno vrednost od drugih pisnih dokazov. Da bi listina veljala za notarski zapis, je morala biti napisana v pravilni obliki, ki so jo praviloma obvladovali samo notarji.[4]

V srednjeveško Nemčijo in s tem tudi v slovenski prostor sta se notariat in notarska listina razširila v 13. in 14. stoletju v povezavi s cerkveno jurisdikcijo, za katero je bil potreben javno verodostojen notar in ki je zahtevala, da morajo biti pogajanja pisna, ter predpostavljala, da morajo zapisnike voditi notarji. Notar je takrat postal javna oseba oziroma *persona publica*, ki je morala biti prisotna in beležiti proces. Od 15. stoletja naprej je bil notar izločen iz območja cerkvene jurisdikcije, vendar se ni mogel uveljaviti proti praksi pečatenja kot primarne overitve dokumentov. S tem je notar pridobil obliko poklica, ki jo ima še danes: tj., da je postal javni svobodni poklic uradne osebe. Po vsem cesarstvu je notariat našel pravne predpise v cesarskem zbornem sodnem redu iz leta 1495 in nazadnje v *Reichsnotariatsordnung* iz leta 1512 (Notarski zakon Maksimilijana I.), preden je bil ponovno potrjen v sklopu reform *Constitutio Carolina* oziroma *Hausgerichtsordnung* Karla V. Slednji je veljal do leta 1806 in s tem predstavlja najpomembnejši srednjeveški pravno-notarski

4 Vilfan, *Zgodovinska pravotvornost in Slovenci*, passim; tudi Vilfan, *Pravna zgodovina Slovencev: Od naselitve do zloma stare Jugoslavije*, passim.

dokument, ki je določal sestavo in naravo sicer izjemno redko pojavljajočega se (proto)notariata v razvijajočih se slovenskih zgodovinskih deželah.

Notarji so kot poklic pripadali mestni eliti in so bili zaradi tega tudi redek pojav v poznosrednjeveški in zgodnji novoveški Sloveniji. Še posebej na območju Štajerske je bil poklic notarja vse do konca 18. stoletja zapostavljen, saj se je z razvojem specifičnega »celinskega« notariata odcepila obsežna pristojnost, ki so jo imeli notarji »primorskega« reda, ter se močno okrnila.[5] Šele pozno 18. oziroma 19. stoletje z velikimi pravnimi reformami in prelevitvijo cehovskega gospodarstva v moderno kapitalistično je zacementiralo pomen notariata in ga kot institucijo postavilo na trdna ter zakonsko natančneje urejena tla.[6]

Nastanek in razvoj notariata v Šoštanju je tesno povezan s šoštanjskim sodiščem. Na sliki sodišče kmalu po izgradnji; razglednica iz okoli leta 1902 (Muzej Velenje).

5 Vilfan, *Pravna zgodovina Slovencev: Od naselitve do zloma stare Jugoslavije*, passim.

6 Holcman, »Zgodovina notariata«, str. 15–23.

Zakonska ureditev notariata v Avstrijskem cesarstvu, Avstro-Ogrski ter Jugoslaviji

Pod Jožefom II. so bili cesarski notarji v Avstriji vezani na državno pravosodje in omejeni na sprejemanje menic. Približno v istem času pa je notariat v Franciji po revoluciji leta 1789 doživel reorganizacijo. Z zakonom *Loi Ventôse an XI* (z dne 21. marca 1803) so notarji, ki so bili opremljeni s celovito notarsko obveznostjo in izvršljivostjo svojih listin, postali nosilci prostovoljne jurisdikcije in bili organizirani v avtonomne notarske zbornice. Francija je tako ustvarila prvi moderni notariat v Evropi. Avstrija, in s tem tudi Slovenija, je morala še nekaj časa čakati na razvoj bolje urejenega notariata. Šele po revoluciji leta 1848 je z odpravo gospostva v Avstrijskem cesarstvu prenehala patrimonialna jurisdikcija. Njihove civilnopravne funkcije so prevzela državna sodišča, nepravdno sodstvo pa naj bi prenesli na nov institut notariata. Avstrija se je s tem pripravljala na *Notarswiederherstellung* (obnovo notariata).[7]

Notarski red (*Notariatsordnung*), ki ga je minister za pravosodje predstavil septembra 1850, je bil le zakrnel odraz francoskega *Ventôse*: notarska obveznost je bila ozka, ni bilo izvršljivosti notarskih listin, avtonomija notarjev kot poklica je ostala skromna. Notarske zbornice so bile pod nadzorstvom sodišč, notarji pa le njihovi zastopniki v nepravdnih postopkih. Z odmikom od dosežkov zgodnjega ustavništva, vzpostavljenega leta 1848, je bil nadaljnji obstoj notariata negotov: revizija notarskega reda je bila odrejena že januarja 1852. Z odpravo ustave leta 1849 in ponovno vzpostavitvijo vladne oblasti mladega cesarja Franca Jožefa se je začel čas reakcionarnega neoabsolutizma. V ministrskem zboru so podvomili o nadaljnjem obstoju notariata. Franc Jožef je že januarja 1852 prosil svojega pravosodnega ministra Kraussa, naj preneha z imenovanjem notarjev in pregleda smotrnost notariata. Nekaj mesecev kasneje je bila odpravljena obveznost notarskega sodelovanja pri zemljiškoknjižnih vpisih in obveznost notarskih zapisov za določene pravne posle. Obstoj notariata je bil tako ogrožen. Po drugi strani pa

7 »150 Jahre Notariatsordnung«.

se je v mladem poklicu razvil odpor do ukinitve. Z zmanjšanjem števila notariatov v zvezi z reorganizacijo nepravdnega postopka (omejitev sodnega komisariata na zapuščinski postopek) in oslabitvijo izvršljivosti notarskih listin (v mandatnem postopku) maja 1855 je prišlo do priprave novega notarskega reda.[8] Toda zaradi burnih dogodkov 50. in 60. let 19. stoletja, Bachovega neoabsolutizma in političnih mahinacij v vrstah zakonodajnega in sodnega občestva cesarstva, je moralo poteči še več kot petnajst let za dokončno ustalitev zakonodaje in uskladitve vseh obstoječih deželnih zakonov. Uskladitev vseh obstoječih zakonov pred koncem zakonodajnega obdobja julija 1871 je bila pravna mojstrovina. Avstrijski notariat je končno pridobil trdno in trajnejšo zakonsko podlago, imenovano *Notariatsordnung* 1871. Avstrijsko notarsko društvo, ustanovljeno 1881, je uvidelo, da je bila zakonodaja sicer enormno izboljšanje predhodnega stanja, toda obenem videlo, da so še vedno obstajale številne točke kontestacije. Tako si je želelo red razširiti z novelami. V letih 1911 in 1918 so bili v Reichsratu predani novi predlogi zakona, ki pa so ostali nerešeni.[9]

Šoštanjsko sodišče, kjer je v času prve Jugoslavije imel svojo pisarno tudi notariat (Muzej Velenje).

8 »150 Jahre Notariatsordnung«.

9 »150 Jahre Notariatsordnung«.

Četudi se je s propadom Avstro-Ogrske monarhije končala skorajda tisočletna skupna pravna zgodovina Slovencev in Avstrijcev, pa sta notariata obeh držav ohranila nekatere skupne točke. Tako sta oba odvrgla napis »k. k.« in prevzela simboliko držav naslednic, namesto vezave na nekoč cesarski Dunaj pa so se zdaj naredile na slovenskem vezi na poklicno stanovsko Notarsko zbornico v Ljubljani.[10] A ne samo simbolne geste, podobnosti med slovenskim in avstrijskim notariatom v tem obdobju so bile številne. Tako avstrijski kot slovenski notarji so do leta 1930 uporabljali iste zakonske podlage, saj je Jugoslavija potrebovala skorajda petnajst let, da je dokončno poenotila zakonodajo v svoji barviti in heterogeni državi. Medtem ko so na Srbskem še vedno veljali zakoni Kraljevine Srbije, v Slavoniji i madžarske kraljevine, v Bosni celo posamični zakoni iz časa osmanske prisotnosti, je večidel Slovenije (tisti del, ki je spadal pod okrilje Jugoslavije) še vedno bil prisljen uporabljati (sicer nekoliko izpopolnjeno) avstrijsko zakonodajo. Jugoslovanski politiki so bili preprosto nezmožni in nepripravljeni sprejeti več kot potrebne spremembe in izvesti zakonodajne reforme, ki bi poenotile notranjepolitično ureditev države. Šele s pričetkom šestojanuarske diktature in sprejetjem oktroirane ustave se je razbil ta pat položaj in je kolesje državnega aparata pričelo urejati notranjepolitično stanje.[11]

Odraz tega urejanja je bil leta 1930 sprejet Zakon o javnih beležnikih oziroma Zakon o javnih notarjih. Slovenski notarji v prvi Jugoslaviji po letu 1930 velikih sprememb v svojem *modus operandi* niso občutili. Zakon o javnih beležnikih je namreč v svoji osnovi natančnejši prevod in povzetek avstrijskega notarskega reda iz leta 1871 in prenovljenega notarskega reda Avstrijske republike iz leta 1921. Medtem ko je notarsko prakso v ostalih predelih Jugoslavije doletelo predrugačenje (oziroma je bila celo na novo vpeljana, saj vse konstituante dežele nove države pred tem niso poznale institucije notariata), v Sloveniji večjih sprememb ni bilo. Zakon o javnih beležnikih (ZoJB(N))

10 *Splošni pregled Dravske banovine*, str. 34.

11 Holcman, »Zgodovina notariata«, str. 15–23.

je predstavljal eno redkih zakonodajnih programov, ki je uspel in je bil sprejet po celotni državi. A ZoJB(N) (1930) je na jugoslovanskem obstajal le štirinajst let. Četudi je notariat po svojem namenu institucija, ki skrbi za pravno varnost, pa odseva misel po potrebi obstoja zasebne lastnine na osnovi latinske pravne tradicije.[12]

Politične spremembe, ki so se izvršile v narodnoosvobodilni fronti v letih 1942–1944, so povzdignile KPJ na čelu protiokupacijskega boja in omogočile postopno pridobivanje oblastnega monopola v povojni ureditvi DFJ, s čimer se je lahko ustanovila FLRJ (oziroma na ustavni podlagi FLRJ tudi SFRJ po ustavnih spremembah z Ustavo Socialistične federativne republike Jugoslavije 1963, ki je zamenjala Ustavni zakon FLRJ iz leta 1946 oziroma 1953). Tedanja programska navodila so bila jasna; Jugoslavija bi morala čim prej presedlati na pravni red, kakršen je vladal v tem času v Sovjetski zvezi. Notariat, ki je kot institucija povezan s sklepanjem zasebnih lastniških poslov, je moral biti ukinjen. Preprosto je odražal nekakšno »buržoazno« pravno miselnost, ki v novih političnih okvirih ni imela pristojnosti in legitimnosti. AVNOJ je 17. novembra 1944 izdal uredbo o ukinitvi notariata kot samostojne institucije in predajo njegovih pristojnosti narodnim sodiščem in drugim pravosodnim instancam (Odlok o odpravi javnih notarjev in javnih notarskih zbornic, 1944). V Sloveniji je hitro po koncu druge svetovne vojne notariat kot institut zamrl in šele priprave ustavnih amandmajev leta 1989 so omogočile, da se je junija 1995 ponovno odprl.[13]

Kdo je lahko v avstro-ogrskem in prvem jugoslovanskem obdobju postal notar?

Da bi lahko razumeli naravo sestave šoštanjskega notariata, si moramo še na kratko pogledati pogoje, ki so jih kandidati morali izpolnjevati za opravljanje službe.

---

12 Čelig, »Delovanje notariata v Mariboru po letu 1918«, str. 35.

13 Bizjak, »Notariat od srede 19. stoletja do konca druge svetovne vojne s posebnim poudarkom na zakonodaji«, str. 113–119.

Kdor je želel postati notar, je moral biti neodvisen v svojem delovanju, star najmanj trideset let, imeti državljanstvo države, v kateri je služboval kot notar (sprva avstrijsko, nato jugoslovansko), ustrezno izobrazbo s končano pravno fakulteto, opravljenim odvetniškim ali pravosodnim izpitom ter najmanj pet let praktičnih izkušenj. Prav tako je moral plačati za tisti čas visoko varščino – 50.000 dinarjev na sedežu apelacijskega, 25.000 na sedežu okrožnega in 10.000 dinarjev na sedežu sreskega oziroma okrajnega sodišča! A poleg teh formalnih pogojev so pri izbiri kandidata praviloma gledali še na socialni status (denimo: če je poročen, samski, z otroki), finančno in materialno preskrbljenost in politična prepričanja, starost (praviloma so mlajše notarje pošiljali v večja mesta, starejše pa na podeželje), družbeno ozadje (notarje s podeželja so pošiljali na podeželje, notarje iz mest pa v mesta, saj naj bi bili *»bolj navajeni na razvito trgovino in obrt«)* itd. Šele ko je kandidat izpolnil vse formalne in neformalne obveznosti, je prejel svoj notarski pečat.[14]

Praviloma obstaja še danes v pravosodju *numerus clausus*, se pravi omejeno število razpisanih prostih notarskih delovnih mest. Tako v obdobju Avstro-Ogrske kot Kraljevine Jugoslavije je bilo razpisano vsaj eno notarsko mesto na okrožno sodišče, sčasoma pa se je pričelo gledati po številu prebivalstva, ki je določalo, koliko notarjev bo lahko služboval v določenem okraju. Tako je denimo na vsakih 30.000 prebivalcev prišel po en notar (mesta z več kot 40.000 prebivalci pa so imela pogoj 20.000 prebivalcev na notarja). Z izjemo redkih večjih mest na Slovenskem (kot so denimo Ljubljana, Maribor in Celje) je tako na posamično okrajno sodišče oziroma sodni okraj prišel le en notar. Ker je Šoštanj z leta 1848 ustanovljenim okrajnim sodiščem predstavljal eno od središč sodne oblasti, je logično, da se je notar ustalil ravno tukaj. Notarska funkcija je bila pravno močno regulirana in pravila imenovanja, opravljanja in prenehanja notarske službe so bila dokaj stroga. Oblast je želela, da bi vsaka notarska pisarna delovala kadrovskim menjavam navkljub brez večjih pretresov. Toda v praksi se je dogajalo marsikaj in

[14] Čelig, »Delovanje notariata v Mariboru po letu 1918«, str. 36–37.

(kakor bomo tudi videli ob pregledu šoštanjskih notarjev) je lahko minilo tudi več mesecev, da so imenovali novega notarja na izpraznjeno mesto.[15]

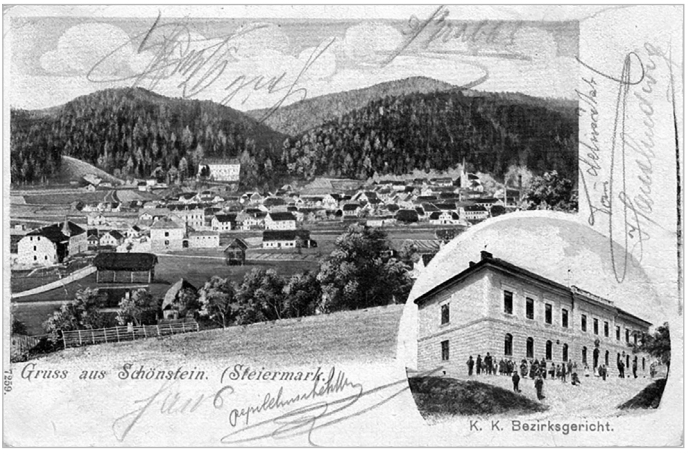

Avstro-Ogrski in jugoslovanski zakoni so določili, na koliko prebivalcev pride vsak notar. Četudi je bil Šoštanj relativno majhno središče, pa je mesto nadzorovalo obširno zaledje. Zato, in ker je bilo tukaj 1848/49 postavljeno okrajno sodišče, je v Šoštanju našel svoj dom tudi notar s svojo »kanclarijo«. Na razglednici slika mesta in desno spodaj slika novozgrajene sodne palače (arhiv Knjižnice Velenje).

Zakaj je pomembno poznati zgodovino in vire za šoštanjski notariat?

Notarski zapisi v avstro-ogrski in prvi jugoslovanski dobi so bili, po besedah Žarka Bizjaka, obvezni za vse ženitne pogodbe, za vse med zakoncema sklenjene kupne, menjalne, rentne in posojilne pogodbe in za vsa priznanja dolga med zakoncema. Nadalje so bili notarski zapisi obvezni za vsa potrdila o prejeti doti, za darilne pogodbe brez dejanske izročitve, za vse pravne posle, ki so jih sklepali slepi, gluhi ali drugače ovirani. Notarji

15 Čelig, »Delovanje notariata v Mariboru po letu 1918«, str. 37–40.

so sestavljali tako imenovane naredbe poslednje volje (oporoke), dalje so sestavljali potrdila o dejstvih in izjavah, sestavljali so poverila podpisov, prepisov in prevodov. Delniške družbe, družbe z omejeno zavezo in komanditne družbe so sklepale svoje družbene pogodbe le v obliki notarskega zapisa, tudi sklepi občnih zborov teh družb o spremembi pravil so bili veljavni le, če jih je potrdil notar. Podpis oseb, katerih zemljiškoknjižne pravice so bile omejene, obremenjene ali so se izbrisale, je poverjal notar, prav tako menične, čekovne in blagovne proteste.[16]

Zakaj izpostavljam ta dolg seznam pristojnosti notariata? Ker je, preprosto, notarski »kanclaj« arhiv, ki v največjem obsegu hrani vse različne civilnopravne zadeve, ki so se pripetile v Šaleški dolini v letih 1848–1945. Je neizmerno pomemben (četudi spregledan) vir, ki pa je na žalost slabo ohranjen.[17] Ocenjuje se, da je danes, kljub leta 1945 izdanemu zakonu, po katerem naj bi narodna sodišča prevzela notarsko gradivo vseh 250 notarjev, ki so na slovenskem službovali v tem petindevetdesetletnem obdobju obstoja klasičnega notariata, ohranjena le pičla petina vsega takrat predanega gradiva. To dejstvo razodeva, da je mnogo zanimivih podatkov o civilnopravnih zadevah (ki zajemajo večji del človeškega udejstvovanja v javni sferi) za Šaleško dolino v obdobju druge polovice 19. stoletja in prve polovice 20. stoletja izgubljenega.[18]

O okrajnem sodišču v Šoštanju

Razlog, zakaj je Šoštanj sploh poznal institut notariata, je v tem, da je naselbina leta 1848 po reformi avstrijskega sodstva postala sedež uprave in mesto, kjer se je poleg uprave ustalilo še sodstvo. Zato je potrebno na kratko orisati tudi zgodovino sodišča v Šoštanju, kajti videli bomo, da je zgodba in usoda le-tega povezana z razvojem notariata.[19]

16 Bizjak, »Gradivo notarskih fondov«, str. 44–45.

17 Himmelreich, »Iz arhivskih fondov in zbirk«, str. 50–53.

18 Bizjak, »Gradivo notarskih fondov«, str. 44.

19 Naslednje poglavje je povzetek avtorske razstave o šoštanjskem sodišču. Glej: »Kratka zgodovina okrajnega sodišča v Šoštanju«, passim.

Izrez iz sicer zanimivo poimenovane (Sošterný – Schönstein) razglednice Šoštanja iz leta 1910. Na sliki sodna palača (Bezirksgericht), nad vhodom grb Avstro-Ogrske z dvoglavim orlom (arhiv Knjižnice Velenje).

Okrajno sodišče v Šoštanju (Bezirksgericht Schönstein) je bilo ustanovljeno leta 1849 na podlagi cesarskega sklepa z dne 14. junija 1849[20] ter cesarske uredbe z dne 25. julija 1849.[21] Delovalo je kot naslednik več ukinjenih fevdalnih sodišč, ki so bila pristojna za civilnopravne zadeve na območju Šaleške doline, civilnopravne zadeve na področja dednega (vodila so zapuščinske obravnave, urejala skrbništvo mladoletnih otrok), obligacijskega (pravde, poravnave) in stvarnega prava: Krajevno sodišče magistrata Šoštanj (1825–1850), Krajevno sodišče gospoščine Šoštanj (1825–1850), Krajevno sodišče gospoščine Velenje, Krajevno sodišče dekanijskega imenja Škale (1816–1849), Krajevno sodišče gospoščine Šalek in Turn (1836–1850) in Krajevno sodišče gospoščine Gorica pri Velenju (1824–1847). Prav tako je novo okrajno sodišče delovalo kot naslednik dveh ukinjenih fevdalnih sodišč za kazenskopravne zadeve na območju Šaleške doline, ki sta vodila preiskavo in sojenje hujših kaznivih dejanj (umorov, detomorov, hujših telesnih poškodb,

[20] RGB, št. 278/1849.

[21] RGB, št. 339/1849.

posilstev, nasilništva, ropov, tatvin): Deželsko sodišče Šoštanj (1822–1849) in Deželsko sodišče Velenje (1830–1848).

Teritorialno je spadalo sodišče v sodno pristojnost Deželnega, kasneje pa Okrožnega sodišča v Celju; skupaj z okrajnima sodiščema Slovenj Gradec in Radlje ob Dravi je tvorilo politični okraj Slovenj Gradec. Okrajno sodišče v Šoštanju je delovalo kot okrajno sodišče drugega razreda. Z Decembrskim patentom sta bili uprava in pravosodje ponovno združena v okviru Okrajnega urada Šoštanj. Okrajni uradi so delovali po novem pravilniku sodne oblasti, ki je razmejil pristojnosti med zbornimi sodišči, mestnimi delegiranimi sodišči in okrajnimi uradi v civilnih zadevah. Skrbeli so za naloge okrajnih sodišč po določilih veljavnega kazenskega reda in pravilnika sodne oblasti v civilnih zadevah. Po začasni združitvi uprave in sodstva v Okrajni urad Šoštanj je postalo po letu 1868 ponovno samostojno okrajno sodišče in je kot takšno delovalo vse do druge svetovne vojne. Šoštanjsko sodišče je bilo teritorialno pristojno za deset tedanjih skupnosti (Gemeinden des Gerichtssprengels), in sicer za skupnosti Škale (Skalis), Šoštanj mesto (Schönstein), Šoštanj okolica (Schönstein Umgebung), Sveti Andraž nad Polzelo (Sankt Andrae ob Heilenstein), Sveti Florijan pri Šoštanju (Sankt Florian bei Schönstein), Sveti Ilj pri Velenju (Sankt Egidi bei Wöllan), Sveti Janž pri Vinski Gori (Sankt Johann am Weinberge), Sveti Martin ob Paki (Sankt Martin an der Pack), Topolšica (Topolschitz) in Velenje (Wöllan).

Sodišče se je v Šoštanju sprva nahajalo na različnih lokacijah, med drugim tudi na glavnem trgu in v šoštanjski graščini (Turn). Leta 1897 so v Šoštanju zgradili sodnijo, sodno palačo tipizirane oblike, ki je delovala kot sedež sodišča. Šoštanjsko sodišče je nastalo v moderni obliki v obdobju Avstro-Ogrske monarhije in je ohranilo svojo sestavo in teritorialno pristojnost tudi v obdobju prve Jugoslavije. Zakonodajne spremembe v času diktature kralja Aleksandra se pristojnosti sodstva na Slovenskem niso pretirano dotaknile in sodišče je brez večjih sprememb delovalo, kot je v času demokratične dobe.

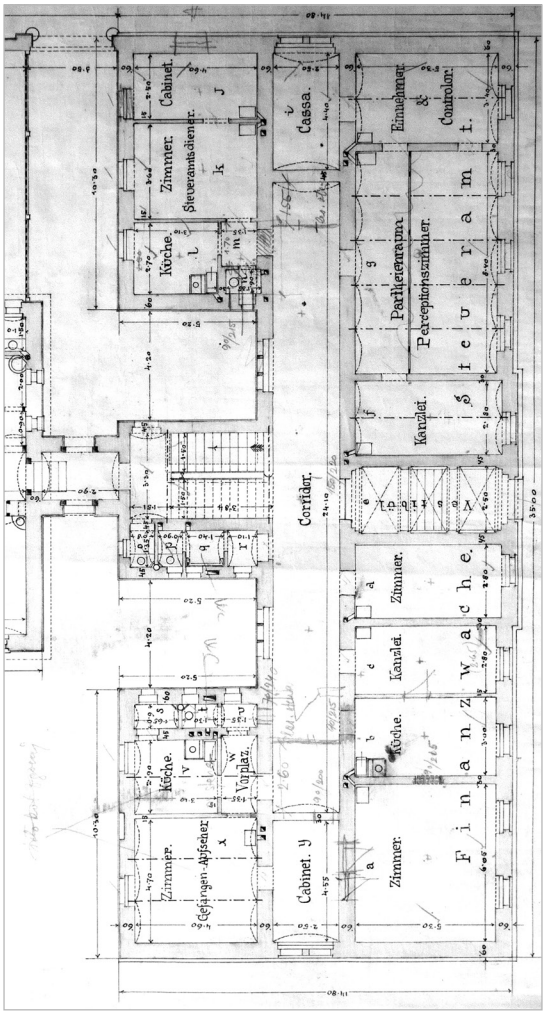

Izrez iz načrta sodne stavbe šoštanjskega sodišča (pritličje), ki kaže na postavitev sob in ostalih prostorov (Muzej Velenje). Notarska pisarna se je verjetno nahajala v eni od sob, imenovani Kanzlei ali pa kar Zimmer. V pritličju se je med drugim nahajala recepcija, zasebni prostori paznika in finančnega uradnika; preko glavnega stopnišča se je prišlo do zaporov, ki so se nahajali za glavno stavbo (na sliki izrezano).

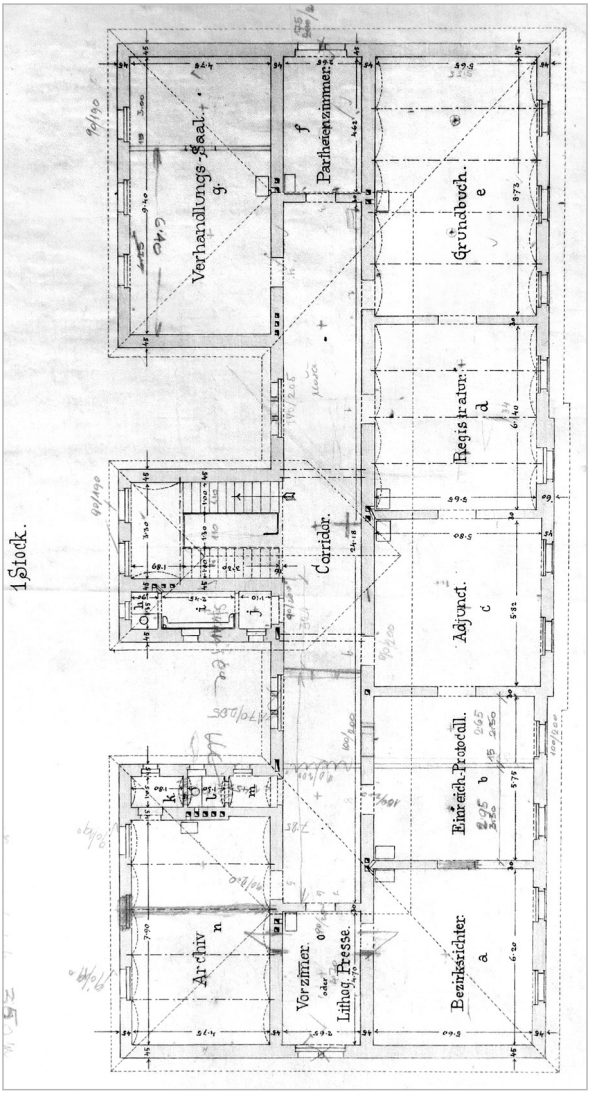

Izrez iz načrta sodne stavbe šoštanjskega sodišča (prvo nadstropje), ki kaže na postavitev sob in ostalih prostorov (Muzej Velenje). V prvem nadstropju se je med drugim nahajala zemljiška knjiga, sodna dvorana, pisarne za sodnike in strokovne sodelavce ter arhiv.

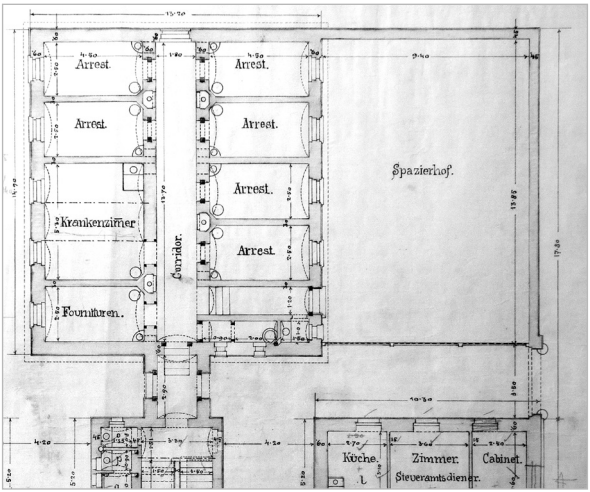

Da zaključimo pregled sodišča, si je vredno ogledati še načrt stavbe, ki prikazuje pripore. Z glavnega stopnišča je vodil hodnik do ločene stavbe, kjer se je nahajalo šest celic, skladišče in zdravniška soba za nujne primere, poleg vsega pa zaprto notranje sodišče (Muzej Velenje).

Izrezek iz razglednice Šoštanja, kjer se lepo vidi novozgrajena stavba sodišča, tako glavna zgradba kot prizidek za pripore in notranje dvorišče priporov (Knjižnica Velenje).

Leta 1941 je nemški okupator sodišče razpustil. Na sedežu nekdanjega Okrajnega sodišča Šoštanj je odprl Šoštanjsko okupacijsko sodišče s svojimi sodnimi pisarnami in začel poslovati kot urad za izvedbo posameznih pravo varujočih ukrepov z nalogo, da je v zemljiških knjigah in trgovskih registrih izvrševal vpise zaplemb premoženja in opravljal vknjižbe o prenosu lastninskih pravic na nepremičninah. Leta 1942 je bil uveden urad pooblaščenca za civilno sodstvo, ki je bil zadolžen za obravnavanje pravdnih, nespornih, izvršilnih, skrbniških, dednih in deloma tudi zemljiškoknjižnih zadev. Dokončno organizacijo civilnega sodstva na Spodnjem Štajerskem je določil šef civilne uprave s posebno uredbo, ki jo je izdal 26. marca 1943. V veljavo je stopila 1. aprila 1943, ko je bilo na celotnem Spodnjem Štajerskem ustanovljenih deset sodišč, ki so imela svoje podružnice. Okupacijsko sodišče je imelo svoj sedež v Šoštanju in je bilo poleg Šoštanja pristojno za občine Braslovče, Polzela, Šmartno ob Paki, Mozirje in Velenje. Okupacijsko sodišče je imelo svojo podružnico v Gornjem Gradu, ki je bilo pristojno še za občine Ljubno, Luče in Rečico ob Savinji. Okupacijsko sodišče Šoštanj je poslovalo do konca okupacije.

Formalno je bilo okupacijsko sodišče ukinjeno in ponovno ustanovljeno slovensko Narodno sodišče z uredbo o ustanovitvah narodnih sodišč in likvidaciji dosedanjih sodišč v Sloveniji 21. septembra 1945.[22] Novo Narodno sodišče v Šoštanju (leta 1945 vezano na Sodišče slovenske narodne časti, senat v Celju) je bilo pristojno za okraj Šoštanj (Bele Vode, Cirkovce, Dolič, Dovže, Družmirje, Gaberke, Golavabuka, Gorenje, Legen, Lokovica, Mislinja, Paka, Pameče, Pesje, Plešivec, Podgorje, Ravne, Razbor, Sele, Slovenj Gradec, Stari Trg pri Slovenj Gradcu, Straže, Sveti Andraž pri Velenju, Sveti Lenart, Šalek, Škale, Šmartno, Šmartno ob Paki, Šmiklavž, Šoštanj, Sveti Florjan pri Šoštanju, Sveti Florjan v Doliču, Šent Janž, Šent Janž pri Dravogradu, Šentilj, Sveti Vid, Topolšica, Troblje, Velenje in Zavodnje). Ob upravni spremembi okrajev na tem območju leta 1948 je bilo ustanovljeno Okrajno sodišče v Mozirju, ki pa je

22 Ur. l. SNOS in NVS 1945, št. 37/267.

imelo svoj sedež v Šoštanju. Priključen mu je bilo tudi teritorij okrajnega sodišča v Gornjem Gradu, ki je tega leta prenehalo delovati. V času od 1945–1949 je imelo teritorialno pristojnost nad Okrajnim sodiščem v Šoštanju Okrožno sodišče v Celju, v letih 1949–1951 Okrožno sodišče v Ljubljani, leta 1951 pa zopet Okrožno sodišče v Celju. Okrajno sodišče v Šoštanju je delovalo vse do leta 1975, ko je bilo ukinjeno. Namesto njega je bilo ustanovljeno Občinsko sodišče v Velenju.

Izbor posamičnih še ohranjenih žigov, ki pričajo o zgodovini sodstva v Šoštanju v obdobju 1850–1941 (David Vidmar Čeru).

Občinsko sodišče v Velenju je imelo enako teritorialno pristojnost kot prej sodišče v Šoštanju. Teritorialno je bilo v njegovi pristojnosti območje občin Mozirje in Velenje (pod katero je spadala tudi sedanja občina Šoštanj). Spadalo je pod Okrožno sodišče v Celju. Leta 1978 je bilo preoblikovano v Temeljno sodišče Celje, enota Velenje, za območje občin Velenje in Mozirje. Leta 1994 je ponovno uvedeno Okrajno sodišče Velenje za območje sodnega okraja Velenje in Mozirje. Pristojnost nad njim ima Okrožno sodišče v Celju.

O notariatu in notarjih iz Šoštanja

Če smo do zdaj govorili o institutu notariata v dokaj generalizirani podobi (ali pa v povezavi s sodstvom), je potrebno reči še nekaj o konkretni zgodovini notariata v Šoštanju in

Šaleški dolini. V tem sestavku bo predstavljen notariat 19. in zgodnjega 20. stoletja, se pravi od okoli leta 1851 do 1945. Kasnejše obdobje namreč ne pride v poštev, kajti za obdobje 1945–1995 notariata na državni ravni tako ali tako ni, za obdobje od 1995 naprej pa je notariat prisoten v Velenju. Notariat kot institucija je dandanes še vedno prisotna v Šaleški dolini (ob pisanju tega članka sta v Velenju aktivni dve notarski pisarni) in zgodba še ni zaključena.[23]

Šoštanjski notariat je bil tesno povezan z razvojem šoštanjskega okrajnega sodišča. Leta 1848/49 ustanovljeno sodišče je sprva delovalo v prostorih stare šoštanjske graščine (»Turn«, vidno v ozadju), nato pa je svoje prostore našlo v posebej za to zgrajeni sodni palači (arhiv Knjižnice Velenje).

Naslednji pregled notarske dejavnosti v Šoštanju je narejen v kronološkem vrstnem redu in je porazdeljen na podpoglavja, v katerih je v vsakem predstavljeno delo enega notarja.

[23] Toda ker gre na tem mestu pretežno za šele pred kratkim zaključene ali pa morda še nezaključene zadeve, bodo zaradi varstva osebnih podatkov tako samih notarjev kot njihovih strank zgodbe velenjskih notarjev poznega 20. in 21. stoletja izpuščene. Tako se mora naša raziskavaprestaviti v preteklost, in sicer v leto 1851, ko je v Šoštanju svoja vrata odprl prvi notar, ter do konca leta 1945, ko je zadnji »klasični« oziroma »meščanski« notarski kancelaj moral zapreti vrata.

Narejen je na osnovi še ohranjenih primarnih virov[24] ter posamičnih študij o naravi še ohranjenega gradiva o notariatu na Slovenskem.[25]

Vso gradivo vseh šoštanjskih notarjev (kupne pogodbe, kupoprodajne pogodbe, ženitna pisma, izročilne in dedne pogodbe, zadolžnice, dolžna pisma, testamenti) se je nahajalo med gradivom Okrajnega sodišča Šoštanj. Ob ukinitvi notariata leta 1945 ga je prevzelo Okrajno sodišče v Šoštanju, nato Občinsko sodišče v Velenju, kasneje Temeljno sodišče v Celju – enota v Velenju, in kasneje Okrajno sodišče Velenje, ki je gradivo predalo Zgodovinskemu arhivu Celje.[26]

Josef Finschger, notar v letih 1852–1872

Josef Finschger je kot prvi šoštanjski notar deloval zelo dolgo obdobje, in sicer vse od odprtja šoštanjskega notarskega kancelarija do leta 1872, ko je 16. julija umrl po bolezni. Po končanem študiju prava, opravljenem pravosodnem izpitu ter notarskem obveznem pripravništvu je bil leta 1852 imenovan za notarja ter po položitvi kavcije pridobil pravico, da odpre notarsko pisarno v Šoštanju. O življenju in delu Josefa Finschgerja je znano malokaj, v pomoč so nam pretežno primarni viri in predvsem časopisni izseki, ki orisujejo njegovo karierno življenje. Naj naveden na primer le nekaj ohranjenih časopisnih izsekov, ki razodevajo podrobnosti njegovega kariernega udejstvovanja.

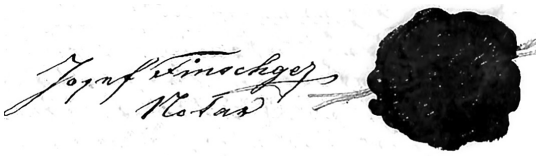

Primer podpisa notarja Josefa Finschgerja skupaj z voščenim pečatom. Pri Finschgerju se voščeni pečati pojavljajo pogosteje kot pri kasnejših notarjih, kjer prevladujejo žigi (SI_ZAC/0704/aš7).

24 Holcman, *Korenine notariata na Slovenskem,* str. 5–50.

25 Vilfan, *Les archives notariales en Yugoslavie*, str. 105–120.

26 »Vodnik po fondih in zbirkah ZAC«, passim.

Sprva je omenjen v Grazer Zeitung 9. januarja 1859 na seznamu »Bezirks-Agenten«, se pravi zavarovalnih agentov Assecuranz-Gesellschaft, kot zavarovalniški agent za Šoštanjsko okrožje, kot notar pa se prvič omenja v Tagespost (Graz) 2. februarja 1861 v posebnem oglasu, ki oznanja, da deluje Josef Finscher kot cesarsko-kraljevi notar za dobrobit vsakega, ki se poslužuje njegovih storitev, in da se ne okorišča na njihove stroške. V omenjenem oglasu se podpisuje tudi njegova žena Jožefa, ki jamči za moževo dobro naravo in poštenost pri sklepanju poslov. 22. marca 1861 pa se v Grazer Zeitung Josefa Finschgerja omenja kot kuratorja pri zadevi prisilne odprodaje zarubljene lastnine Blaža Spenta iz Velenja na prisilni licitaciji (danes imenovani izvršbi), ki jo je zahtevalo sodišče v Celju. Nadalje se Josefa Finschgerja omenja v Grazer Zeitung 25. junija 1861, ko je ponovno deloval kot kurator, tokrat pri dedovanju sprva neznanih dedičev po Gospodu Johannu Hällerju. Kot kurator je denimo deloval pri dedovanju po vdovi Gospe Heleni Schager (Grazer Zeitung, 5. avgust 1862) ter v primeru dedovanja po Franzu Reindelu (Grazer Zeitung, 17. julij 1864). Kot licitant je kasneje deloval še v več podobnih primerih, denimo v zadevi Jakoba Filipa Orla, trgovca iz Šoštanja, kakor navaja Fremden-Blatt[27] 27. oktobra 1870 in Wiener Geschäftszeitung[28] 27. oktobra 1870. Primer razlastitve Jakoba Filipa Orla iz Šoštanja je moral biti za tiste čase dokaj odmeven, verjetno zaradi velikih vsot premičnin in nepremičnim, ki so bile zarubljene. Poleg že omenjenih časopisov so v ločenem opisu to opisovali v Wiener Zeitung 27. in 28. oktobra 1870 ter v Gemeinde Zeitung 3. novembra 1870. Vsi časopisi imajo različna besedila, kar nakazuje, da ne gre za standardno kopiranje besedil, kar je pogosto za časopise 19. stoletja, temveč da je vsak časopis napisal prispevek na osnovi svojih virov.

[27] Tuje novice, avstrijski dnevni časopis.

[28] Dunajske trgovske novice, časopis za majhna podjetja Dunaja.

Warnung.

Es wird hiemit Jedermann gewarnt, auf unseren Namen an Wen immer, Geld oder Waare zu leihen, da wir für Niemand auch nicht die geringste Zahlung leisten würden.

Schönstein bei Cilli, am 30. Jänner 1861.

Josef Finschger,
k. k. Notar.

Josefa Finschger,
dessen Gattin.

200)

Oglas Josefa Finschgerja,Tagespost, 2. februar 1861 (Spletišče Anno).

Kot okrajni notar v Šoštanju je bil Josef Finschger upravičen do glasovanja na okrožnih volitvah za zastopstvo v deželnem zboru, kjer naj bi po poročanju Beilage zu Nr. 74 der Tagespost vom 31. März, izdano 31. marca 1867, glasoval za interese »malega človeka«. Namreč v času volitev naj bi bila tedanja kandidata Anton Soteschneg in Vincenz Novak le marioneti okoliških veleposestnikov. Ravno Finschger naj bi zahteval ponovne volitve z večjo transparentnostjo, na katerih naj bi zmagali drugi kandidati. Tagespost tako izpostavlja, da se je s ponovnimi volitvami preprečilo nadaljevanje nezadovoljstva ter našla kompromisna rešitev, ki je vse takrat že skorajda sprte stranke pomirila.

18. julija 1872 je žena Josefa Finschgerja, Jožefa, v Tagespostu (Graz) objavila novico o moževi smrti: *»Jožefa Finschger daje v svojem in v imenu svojih otrok žalostno novico o preminjenju njenega moža in očeta njenih zakonskih otrok gospoda Josefa Finschgerja, c. kr. notarja v Šoštanju, ki je po dolgem in težavnem bolehanju v 69. letu starosti umrl 16. tega meseca zjutraj ob 8. uri, zatem ko je prejel svete zakramente. Pogreb s sveto mašo je bil 17. tega meseca v Šoštanju. Šoštanj, 17. julija 1872.«*

Todes-Anzeige.

Josefa Finschger gibt im eigenen wie im Namen ihrer Kinder die erschütternde Nachricht von dem Dahinscheiden ihres innigstgeliebten Gatten und beziehungsweise Vaters, des Herrn

Josef Finschger,

k. k. Notars zu Schönstein,

welcher nach längerem schweren Leiden im 69. Lebensjahre, versehen mit den heiligen Sterbesacramenten, am 16. d. M. Morgens 8 Uhr sanft und ruhig im Herrn entschlief

Die Beerdigung findet am 17. d. M. zu Schönstein statt, woselbst auch die heiligen Seelenmessen gelesen werden.

Schönstein, am 17. Juli 1872. 7607

Osmrtnica Josefa Finschgerja, Tagespost, 18. julij 1872 (Spletišče Anno).

Amtsblatt zur Grazer Zeitung 11. junija 1873 poroča, da so ob smrti Josefa Finschgerja zaprli njegovo pisarno in objavili razpis za zapolnitev proste službe. Možnost za prijavo je bila šestmesečna, čemur je sledilo pregledovanje zmožnosti plačila kavcije ter primernosti kandidatov. Kakor vemo, je bila odločitev višjih instanc, kot je denimo Notarska zbornica, sprejeta približno en mesec kasneje, ko je v Šoštanju svojo pisarno odprl Franc Rapoc.

Zgodovinski arhiv Celje hrani arhivsko gradivo za leta 1857–1859, vključuje dokumente v nemškem jeziku (kurenta oziroma gotica) v obsegu 1,00 tekočega metra.[29]

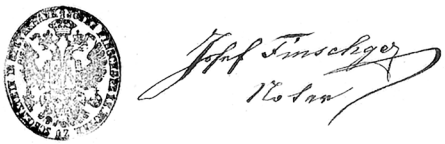

Pri posamičnih dokumentih se pri Finschgerju že pojavljajo modernejši žigi (SI_ZAC/0704/aš7).

29 SI_ZAC/0704.

Holcman v svoji študiji iz leta 1996[30] omenja, da naj bi se v fondih Zgodovinskega arhiva Celje nahajal tudi fond Franca Finschgerja, ki naj bi kot notar deloval v Šoštanju v letih 1857–1859. A tako časopisje tega obdobja (nemško in slovensko) Franca Finschgerja v nasprotju z ostalimi notarji ne omenja. Zgodovinski arhiv Celje prav tako ne hrani v svojem fondu zbranega arhivskega gradiva Franca Finschgerja, ki je kot notar deloval v Šoštanju v letih 1857–1859, toda v Holcmanovem pregledu slovenske notarske dejavnosti je navedeno, da bi se moral nahajati v ZAC poseben ločen fond dokumentov v nemškem jeziku (kurenta oziroma gotica) v obsegu 0,10 tekočega metra.[31] Smiselno je zatrditi, da se fond Franca Finschgerja nahaja med fondom Josefa Finschgerja.[32] Kaj torej pomeni ta nenavadnost? Kratkodobno imenovanje za notarja je nekoliko nenavadno, posebej ob upoštevanju, da naj bi Franc Finschger nasledil Josefa, ki pa ga je le po dveh letih znova sam nasledil. Franc Finschger je bil sin Josefa Finschgerja in njegove žene Jožefe, ki je verjetno v očetovi notarski pisarni v Šoštanju opravljal prej kakšno prakso oziroma (ne)formalno uvajanje v pravniški poklic kot pa notarski poklic kot samostojni notar. Pregled fonda Josefa Finschgerja slednje tudi potrjuje.[33]

Franc Rapoc, notar v letih 1873–1882

Franc (uradno Fran) Rapoc je bil slovenski pravnik, gospodarstvenik in mecen, rojen 28. marca 1842 v Malečniku v bližini Sv. Petra pri Mariboru v meščansko družino. Po končani osnovni šoli v Mariboru je leta 1868 zaključil pravne študije na Dunaju s poudarkom na organizaciji denarnih zavodov. Še isto leto je nastopil kot koncipient v odvetniški pisarni dr. Ferdinanda Dominkuša v Mariboru in se vključil v mariborsko slovensko gibanje.

30 Holcman, *Korenine notariata na Slovenskem*, str. 40.

31 Holcman, *Korenine notariata na Slovenskem*, str. 40.

32 SI_ZAC/0704.

33 SI_ZAC/0704.

Franc Rapoc je deloval kot notar v Šoštanju v letih 1873–1882 (Wikimedia).

Vse od zaključka študija je bil aktiven v političnem udejstvovanju in založništvu. Tako je leta 1868 skupaj z Josipom Jurčičem sestavil prva pravila Društvene posojilnice (se pravi statut hranilnic), leta 1872 pa jih je obnovil v takšni obliki, da jih je štajersko deželno namestništvo v Gradcu sprejelo za celotno deželo. Na osnovi te podpore deželnega namestništva je ustanovil Hranilno in posojilno društvo slovenskih delavcev v Mariboru. Podporo je našel predvsem pri kmetih in z njihovo pomočjo ustanovil Politično društvo za zagovarjanje kmečkih zahtev, nato pa je deloval kot eden soustanoviteljev Narodne tiskarne in Slovenskega naroda, verjetno poleg Slovenca najpomembnejše slovenske revije do leta 1945. Franc Rapoc je prvi slovenski gospodarski organizator mariborskega meščanstva in delavstva. Uresničeval je misel Josipa Vošnjaka, da samo gospodarska osamosvojitev ustvarja realna tla političnim organizacijam in omogoča napredek slovenskega življa. Med prvimi Slovenci je spoznal potrebo po organizaciji delavstva, s čimer ga lahko smatramo za očeta sindikalizma na Slovenskem. Med prvimi je spoznal tudi potrebo po zagotovitvi slovenskega posvetnega izobraženstva. Velja za osrednjo osebnost v »čitalniškem« Mariboru in je s svojim posojilniškim delovanjem predhodnik Mihaela Vošnjaka.

Na osnovi vseh teh izkušenj je leta 1873 nastopil kot šoštanjski notar (1873–1882) in leto kasneje ustanovil šoštanjsko posojilnico, ki jo je vodil v letih 1879–1882. V Šoštanju je deloval devet let, vse do svoje smrti 28. maja 1882. Je zadnji šoštanjski notar, ki je moral pisati dokumente civilnopravne narave izključno v nemškem jeziku. Njegovi nasledniki so že lahko pisali pravne akte tako v nemškem kot tudi slovenskem jeziku. Za Šoštanjčane in Šoštanj predstavlja danes pozabljeno, čeprav nikakor ne nepomembno osebnost. Ne le za razvoj šoštanjskega hranilništva, njegove zasluge so daljnosežne in raznolike. Tako je denimo v svoji oporoki namenil visokošolcem mariborskega in šoštanjskega okraja 25.890 goldinarjev, po ženini smrti pa so mariborski in šoštanjski visokošolci prejeli še dodatnih 10.000 goldinarjev.[34]

[34] »Fran Rapoc (1842–1882)«.

O delovanju Franca Rapoca pričajo tudi posamični časopisni prispevki. Ker predstavlja Franc Rapoc pomembno slovensko osebnost Bidermajerja, se pojavlja v mnogo časopisnih prispevkih. Tukaj navajam samo tiste, ki se navezujejo na njegovo delovanje kot notarja. Najzgodnejša omemba se navezuje na njegov čas notarske službe v Mariboru, kjer je omenjen v Grazer Volksblattu[35] 28. maja 1872 ter v Allgemeine Österreichische Gerichtszeitung[36] 31. maja 1872. V Mariboru je Rapoc kot relativno mlad pravnik pričel svojo samostojno notarsko kariero. Nadalje je poznano njegovo imenovanje za cesarsko-kraljevega notarja v Neumarktu (Tržiču) v Laibacher Tagblatu 21. marca 1873. A v Tržiču ni ostal dlje, saj Slovenski narod že 24. maja 1874 poroča o razprtijah slovenske narodne posojilnice v Šoštanju, h kateri naj bi se Rapoc pridružil že aprila oziroma maja leta 1873. To bi pomenilo, da je Rapoc prišel službovat kot c.kr. notar le po nekajmesečnem stažu v Tržiču, kar potrjuje Tagespost (Graz), ki 15. avgusta 1873 poroča, da *»je bila tržiškemu notarju Francu Rapocu posredovana zahteva po premestitvi v Šoštanj, kjer je 14. tega meseca (tj. avgusta) odprl svojo notarsko pisarno.«* Isto poročilo navaja tudi Vereinigte Laibacher Zeitung[37] 18. avgusta 1873. Časopisje je poročalo tudi o posamičnih primerih, s katerimi se je Franc Rapoc ubadal kot notar, npr. kot mediator pri primeru Franca in Juliana Savennig (Grazer Zeitung, 2. april, 15. in 20. maj, 10. avgust ter 1. oktober 1875), pri licitaciji med Mihaelom in Anno Pondelas (Grazer Zeitung, 19. in 21. marec 1876), pri prisilni poravnavi med Jakobom in Terezijo Jerič (Grazer Zeitung, 24. september 1876 in 22. ter 25. marec 1877), pri razdelitvi dediščine med Jožefom in Anno Krainz (Grazer Zeitung, 24. avgust 1877) ter pri popisu premoženja preminulega Antona Sotlšeka v Šoštanju (Amtsblatt zur Wiener Zeitung, 19. februar 1880).[38]

---

35 Graški ljudski list, tedenski graški časopis.

36 Splošni avstrijski pravni časopis.

37 Združeni ljubljanski časopis, osrednji ljubljanski časopis v času stare Avstrije.

38 Uradni list kot priloga Dunajskega časopisa. Za več o posameznih zadevah glej SI_ZAC/0709.

Podpis in voščeni pečat Franca Rapoca kot šoštanjskega notarja (SI_ZAC/0709/aš3).

Časopisje je zaradi njegovega udejstvovanja poročalo tudi o njegovi smrti, ki je prišla kot posledica večletnega pešanja zdravja. Slabo zdravstveno stanje je povzročilo, da je Rapoc v zadnjih letih delovanja v Šoštanju potreboval pomoč, in 1878–1882 je na več listinah kot njegov pomočnik naveden slovenjgraški notar Johann Ivan Tomschegg. Zaradi slovesa Rapoca je časopisje pisalo o njegovi smrti na več mestih. Tako je denimo v Südsteirische Post[39] 30. maja 1882 zapisano: *»Gospod Dr. Franc Rapoc, notar v Šoštanju, soustanovitelj hranilnice v Mariboru in Šoštanju, je v Mariboru preminil.«* Prav tako poroča isti časopis 3. junija 1882: *»28. prejšnjega meseca nam je bilo v Mariboru z žalostjo sporočeno, da je tam na tisti dan preminil naš nadvse čislani notar Gospod Franc Rapoc po krajši bolezni. V vseh socialnih krogih se je razgrnil enotni vzklik žalosti, saj je bil Gospod Rapoc s svojim človeškim obnašanjem in socialno angažiranostjo deležen simpatije čisto vseh. Položenih na njegov grob je bilo veliko vencev iz vseh predelov, kjer je služboval, številni so se prišli pokloniti njegovi vdovi. Po njegovem testamentu sodeč je Gospod Rapoc namenil večji znesek za študente iz šoštanjskega in mariborskega revirja in v testamentu določil, da je potrebno sestaviti komisijo, ki bo slednje nadzorovala. V to komisijo spadajo Dr. Vošnjak (Ljubljana), Dr. Klančnik (Maribor) in Inženir Vošnjak (Celje). Društvo za gradnjo železniške proge Celje–Šoštanj je s smrtjo Gospoda Rapoca izgubilo enega*

[39] Spodnještajerski list, v nemškem jeziku napisan časopis za slovenske interese.

najbolj zagnanih sodelavcev. Naj mu bo lahka zemlja!« Südsteirische Post slabo leto kasneje, 8. maja 1883, navaja, da naj bi Slovenska športno in študentsko društvo razpolagala skupne prihranke v višini 267.609 fl. 7 fr, velik del tega pa naj bi društvo pridobilo na osnovi testamenta Franca Rapoca.

Kot zanimivost je potrebno navesti dogodek, ki se je pripetil nekaj mesecev po smrti Franca Rapoca. Südsteirische Post namreč 10. oktobra 1882 sporoča, da je Ministrstvo za pravosodje po smrti Rapoca razpisalo prosto delovno mesto notarja v Šoštanju, ki bi nasledil Rapocov »kancelaj«, ter da so se na razpis prijavili številni, pretežno nemški kandidati. Kljub številnim kandidatom pa ni bil noben izbran, saj naj ne bi bili dovolj vešči slovenskega jezika. Ministrstvo za pravosodje in deželne institucije v Gradcu so ravno v teh letih začele zahtevati znanje slovenskega jezika v dovoljšnem obsegu, da bi se lahko pravni posli upravljali v slovenskem jeziku. Südsteirische Post je kot časopis za slovenske interese v nemškem jeziku tako pohvalilo odločitev Ministrstva ter štajerskih deželnih institucij kot zmago in *»popolno priznanje slovenskega jezika«* ter zahtevalo, da se slovenska zmaga na tem mestu ne konča, ampak nadaljuje v tej smeri, da se sklene uvesti *»obvezno učenje slovenskega jezika na celjskih in mariborskih srednjih šolah.«* Vidimo, kako so se tudi notarji velikokrat ali aktivno udejstvovali kot narodnozavedni buditelji in so neposredno pomagali s svojim nastopom spremeniti tedanjo politiko ali pa so posredno omogočili postopno spremembo zakonodaje in pomagali vključevati slovenski jezik v upravo in pravosodje.

Notarski žig Franca Rapoca (SI_ZAC/0709/aš3).

Zgodovinski arhiv Celje hrani arhivsko gradivo za obdobje 1875–1878, vključuje dokumente v nemškem jeziku (kurenta oziroma gotica) v obsegu 0,30 tekočega metra.[40]

Johann Ivan Tomschegg, nadomestni notar v letih 1878–1882

Holcman v svoji študiji navaja, da naj bi v letih 1878–1882 Rapoca kot notarja nadomeščal dr. Johann Ivan Tomschegg. Slednjega pregled fonda ZAC ne potrjuje. Tomschegg je bil sicer imenovan za notarskega namestnika v Šoštanju in je v letih 1878–1882 le nadomeščal oziroma dopolnjeval Rapoca, saj je ta v Šoštanju deloval vse do smrti leta 1882. Kakor vemo, je Ivan Rapoc v zadnjih letih hudo bolehal in Tomschegg kot notar, stacioniran v relativni bližini Šoštanja, mu je pomagal. To potrjujejo posamezne listine.

Tomschegg je bil rojen v Slovenj Gradcu leta 1841, kjer je leta 1908 tudi umrl. Kot vsi omenjeni notarji v prispevku je tudi Tomschegg po končanem študiju prava sprva deloval kot notarski kandidat in kasneje kot notarski pomočnik, preden je postal stalni slovenjgraški notar. Pravniški poklic v ožjem smislu pa mu ni predolgo ugajal, saj se je že v sedemdesetih letih vrgel v lokalno politiko. V letih med 1877–1900 je deloval kot slovenjgraški župan, pobudnik in načelnik slovenjgraške podružnice Schulvereina do svoje smrti. Prav tako je bil član nemške demokratične stranke (Deutchdemokratische Partei), in sicer kot predstavnik za zahodnoštajerski volilni okraj. Bil je zagret borec za nemško nacionalno politično usmeritev na spodnjem Štajerskem in eden redkih nemško usmerjenih županov, ki so uspeli večkrat zmagati na lokalnih volitvah in prepričati pretežno slovenski kmečki živež o svojem programu. Leta 1901 je bil imenovan za častnega meščana Slovenj Gradca.[41] O njegovi nemški drži poroča tudi časopis Deutsche Wacht,[42] ki pravi, da

40 SI_ZAC/0709.

41 Čuček, »Spodnještajerski deželnozborski nemški poslanci mestne in kmečke kurije 1848–1918«, str. 19 in 25.

42 Nemška straža, časopis celjskega nemštva.

je bil Tomschegg leta 1895 eden od pobudnikov in organizatorjev Bismarckfeier v počastitev nekdanjega nemškega kanclerja Otta von Bismarcka (5. januar 1895). V nasprotju z ostalimi notarji na našem seznamu, ki so se večinoma ukvarjali s planinstvom, je Tomschegg deloval kot aktivni član meteoroloških društev in je tako na več mestih v časopisju naveden kot dopisnik in poročevalec o raznih hujših vremenskih in naravnih pojavih na Slovenjgraškem (denimo, bil je član Erdbeben-Commission der kaiserliehen Akademie der Wissenschaften in Wien, tj. član Protipotresne komisije cesarske akademije znanosti na Dunaju). Tako je npr. poročal o hujših pojavih toče, neurij in celo potresa, ki je prizadel njegov okoliš leta 1897. Tomschegg je umrl leta 1908.[43]

Listina iz leta 1882, ki sta jo skupaj sestavila Franc Rapoc in Johann Ivan Tomschegg. Tomschegg za teh nekaj let, ko je pomagal urejati posle v Šoštanju, ni dobil lastnega notarskega žiga, in je uporabljal kar svojega iz Slovenj Gradca. Prav tako nimamo štampiljke, ki bi potrjevala njegovo začasno nastanitev, marveč je slednja obrazložitev zapisana na roke. Zgoraj je viden podpis Franca Rapoca, spodaj žig (slovenjgraški) in podpis Johanna Tomschegga (SI_ZAC/0709/aš3).

Za »namestnika« Tomschegga je mogoče najti posamezne dokumente v Pokrajinskem arhivu v Mariboru v obsegu 0,15 tekočega metra, kjer je priložnostno deloval kot notar v le-

43 *Sitzungsberichte der Kaiserlichen Akademie der Wissenschaften; Mathematisch-Naturwissenschaftliche classe*, passim; *Mittheilungen der Erdbeben-Commission der Kaiserlichen Akademie der Wissenschaften in Wien*, passim.

tih 1880–1908,[44] v ZAC pa lastnega fonda nima, so pa njegove zadeve pomešane s tistimi od Franca Rapoca.[45]

Ivan Kačič, notar v letih 1883–1901

Pregled še obstoječega časopisja nam ne pove ravno veliko o karieri Ivana Kačiča kot notarja v Šoštanju v letih 1883–1901. Verjetno je najpomembnejši vnos v časopisju ravno prvi, in sicer v Juristische Blätter[46] (1883, str. 138), kjer je navedeno, da je bil Ivan (Johann) Kačič imenovan za notarja v šoštanjskem okraju. Nadalje se ga omenja 23. decembra 1887 v Die Presse[47] kot zaupnika v stečajnem postopku Rudolfa Rathoss-Schmidl v. Seeberga, posestnika v Velenju. Kot zaupnik za stečajne postopke za deželo Štajersko, sodiščno okrožje Celja, se ga navaja tudi v Allgemeine Österreichische Gerichtszeitung iz 3. januarja 1888.

Nekaj malega lahko povemo tudi o njegovem udejstvovanju zunaj prava. Mladi Ivan Kačič naj bi pred nastopom notarske službe v Šoštanju sodeloval sprva pri mariborski čitalnici, kjer je deloval kot predsednik društva, nato pa pri financiranju in gradnji spomenika v stolni cerkvi za leta 1862 umrlega Antona Martina Slomška v Mariboru v letih 1876–1878. S tem je junija leta 1878 (ob slovesni otvoritvi spomenika) prišel v spor s tedanjim mariborskim županom Matthäusom Reiserjem, ki je delovanje takrat novoustanovljenega Slomškovega društva označil za nezakonito in ga celo prepovedal. Ivan Kačič se z županovo odločitvijo ni strinjal in je zahteval izničenje Reiserjeve zahteve po prepovedi društva. Celo tako daleč je prišel spor med Kačičem in Reiserjem, da je slednji pisal na c. kr. namestništvo v Gradcu in Kačiča obtožil narodne agitacije zaradi njegove postavitve Slomškovega spomenika v cerkvi, ki jo je zgradila ma-

44 SI_PAM/0677; glej tudi Holcman, *Korenine notariata na Slovenskem*, str. 41 in 50.

45 SI_ZAC/0709.

46 Pravniški listi, avstrijski pravniški vestnik.

47 Novice.

riborska nemška skupnost. Toda deželno namestništvo v Gradcu je na Reiserjevo zahtevo delovalo pravno pravilno in je postavitev spomenika v cerkvi dovolilo.[48]

O njegovem delu prilagam na tem mestu za ilustracijo primer notarskega akta iz poznega devetnajstega stoletja, in sicer uvodni del v zadevi izročilne pogodbe 31/10/1871 Z.B. 496, zraven pa še prepis:

Poslovno število: 4389 Prvi spisek
K.k. Bezirksamt Schönstein
Praes: 31/10 1871 Z. B. 496
Ziegler mpr. Reisp mpr
Notarski akt.
50 kr
Pred menoj Ivan Kačič cesarskim kraljevim notarjem v Šoštanju so stranke, namreč: Luka Praprotnik, posestnik v Topolšici Lom hiš. št. 26 kot črezdajalec na eni strani in zaročenca Jarnej Praprotnik črezdajalca sin na Lomu in Mica Podstenšek, posestnika hči v Topolšci kot črezjemalca na drugi strani, dogovorile in sklenile sledečo
izročilno pogodbo
Pervič: Luka Praprotnik izroči in prepusti

Primer notarskega akta izročilne pogodbe iz poznega 19. stoletja, ki ga je 30. 10. 1891 pod ref. št. Z.B. 496 spisal notar Ivan Kačič. Prepis: »Pred menoj Ivan Kačič cesarskim kraljevim notarjem v Šoštanju so stranke namreč: Luka Praprotnik, posestnik v Topolšici Lom, hiš. št. 26, kot črezdajalec na eni strani, in zaročenca Jarnej Praprotnik črezdajalca sin na Lomu in Mica Podstenšek, posestnika hči v Topolšci kot črezjemalca na drugi strani, dogovorile in sklenile naslednjo izročilno pogodbo …« (David Vidmar Čeru).

48 Lavrič, »Javni spomenik škofu Antonu Martinu Slomšku v azilu mariborske stolnice«, str. 38 in 44–48.

Kot številni v 19. stoletju se je Ivan Kačič aktivno ukvarjal s planinstvom, kar potrjuje omemba stalnega člana (»pravi član«) savinjskega odseka Slovenskega planinskega društva (Planinski vestnik, 25. marec 1896, str. 42), prav tako je bil član Šaleškega odseka istega društva. Prav tako je bil aktiven v Družbi Sv. Cirila in Metoda, v kateri je bil v letih 1892–1897 naveden kot odbornik šoštanjske podružnice, v letih 1891–1892 se ga navaja kot blagajnika društva, v letih 1886–1891 pa kot predsednik odbora.[49] Poročil se je z Ivano Luznik, s katero je imel sina Ivana Kačiča ml. (1885–1924), ki je deloval kot bančnik v Gorici.[50]

Lepo ohranjen podpis Ivana Kačiča z zadnje strani izročilne pogodbe (David Vidmar Čeru).

Ivan Kačič je po ohranjenih virih sodeč zavzeto stal na slovenski strani v nemško-slovenskem razdoru konec 19. stoletja. To podpira tudi zapis v Edinosti 28. marca 1896, kjer je navedeno, da je Družbi sv. Cirila in Metoda v Ljubljani leta 1895/1896 daroval 3 gl. Prav tako se je moral v istem obdobju tudi sam vreči v politiko, saj Edinost 20. septembra 1896 navaja, da je na deželnozborskih volitvah na Štajerskem kot kandidat narodne stranke dolnještajerske skupine mest naveden *»Ivan Kačič, c. kr. notar v Šoštanju za skupnostno področje Slovenj Gradca, Slovenske Bistrice, Šoštanja, Mute, Marenberga in Vuzenice.«*

Na hitro spisan Kačičev podpis skupaj z notarskim žigom (SI_ZAC/0706/aš2).

[49] Vovko, »Podružnice Družbe sv. Cirila in Metoda na Štajerskem, ustanovljene do leta 1907«, str. 387.

[50] »Ivan Kačič (1885–1924)«.

Zgodovinski arhiv Celje hrani arhivsko gradivo za leta 1883–1901, vključuje dokumente v nemškem in slovenskem jeziku (kurenta oziroma gotica ter latinica) v obsegu 1,00 tekočega metra.[51]

Anton Svetina (starejši), (nadomestni) notar v letih 1894–1898

Anton Svetina starejši je danes poznan kot narodnoobrambni delavec, rojen v Beli pri Železni Kapli na Koroškem 4. oktobra 1849. Rojen je bil v fužinarsko družino in se je najprej po končani gimnaziji (1864–1872) zaposlil kot učitelj na Jezerskem, v Srednjih Trušnjah nad Velikovcem in nazadnje v Velikovcu. Služba učitelja je morala biti delo, ki si ga nikoli ni zares želel, saj je nemudoma po zaposlitvi v vsaj nekoliko večji naselbini Velikovec pričel študirati pravo kot »privatist«, tj. izredni študent, končal vse potrebne izpite, pridobil naziv pravnika in bil oktobra 1881 imenovan za notarskega kandidata v Celovcu, kjer je službboval pet let. Leta 1886 je opravil notarski izpit v Gradcu in nato dve letih služboval kot notar v Železni Kapli, v letih 1889–1891 na Vranskem, v letih 1891–1898 pa v Gornjem Gradu (Grazer Tagblatt,[52] 29. december 1893), preden je dobil v Pliberku notarsko koncesijo, ki jo je vodil do svoje smrti 31. maja 1917.[53] Tudi sin Anton Svetina mlajši (1898–1987) je šel po poti svojega očeta in postal pravnik ter pravni zgodovinar.[54]

Lepo ohranjen izrez z dokumenta, ki prikazuje Svetinov podpis, žig in voščeni pečat (SI_ZAC/0710/aš8).

51 SI_ZAC/0706.

52 Graški dnevnik, dnevno izhajajoč časopis v Gradcu.

53 »Anton Svetina st. (1849–1917)«.

54 Vilfan, »Dr. Anton Svetina«, str. 458–459.

Delovanje Antona Svetine kot notarja v Šoštanju je zanimivo, saj je na podlagi fondov ZAC očitno, da je v istem obdobju (1891–1898) služboval kot notar v Gornjem Gradu, kjer je bil 5. januarja 1896 tudi izvoljen za župana (Südsteirische Post, 8. januar 1896). Kot notar je zabeležen v Šoštanju v letih 1894–1898. Relativno majhen izbor gradiva, vezanega na njegovo službovanje v Šoštanju, nam kaže, da je moral Anton Svetina st. delovati pretežno kot »Ersatznotar«, torej nadomestni notar, ki je v posameznih obdobjih nadomeščal tedaj v Šoštanju nastanjenega notarja Ivana Kačiča. To potrjuje tudi pregled časopisja iz tega obdobja.

V štiriletnem obdobju službovanja v Šoštanju se ime Antona Svetine st. pojavlja v več časopisih, ki so izhajali na Štajerskem, kot so denimo Südsteirische Post (7. julij 1894, 12. januar 1895 in 19. september 1896), Gerichtshalle[55] (27. november 1893), Grazer Tagblatt (6. julij in 6. november 1894), Marburger Zeitung (12. julij 1894), Allgemeine Österreichische Gerichtszeitung (17. november 1894) in Klagenfurter Zeitung[56] (26. oktober 1894), a se ga vedno omenja kot cesarsko-kraljevega notarja v Gornjem Gradu (»k. k. Notar in Oberburg«). Povedano potrjuje, da je moral v Šoštanju samo nadomeščati v tistih obdobjih, ko je bil notar Ivan Kačič, zadolžen za notarsko dejavnost v šoštanjskem sodnem okraju, nedosegljiv zaradi bolezni ali drugih osebnih in poklicnih zadev in zadolžitev. To kaže, da so bili že v tem obdobju sodni okraji med seboj povezani, še posebej med Gornjim Gradom in Šoštanjem pa je obstajala vez, ki se v pravosodni zgodovini teh krajev ponavlja. Omeniti je treba npr. obdobje nemške okupacije, ko je Gornji Grad spadal v okupacijski sodni okraj Šoštanj in je personal iz Šoštanja služboval tudi v Gornjem Gradu.[57] Takšno sodelovanje ni nič nenavadnega in upoštevati je potrebno, da je možno dopolnjevanje in nadomeščanje znotraj okrožij v slovenskem pravosodju še danes stalna praksa.

---

55 Sodna dvorana, pravni časopis na Štajerskem.

56 Celovški časopis, koroški tedenski časopis.

57 Vidmar Čeru, »Kratka zgodovina okrajnega sodišča v Šoštanju«, passim.

Zgodovinski arhiv Celje hrani arhivsko gradivo za leta 1894–1898; vključuje dokumente v nemškem in slovenskem jeziku (kurenta oziroma gotica ter latinica) v obsegu 0,20 tekočega metra. Anton Svetina je deloval na območju Okrajnega sodišča v Gornjem Gradu med letoma 1891 in 1898. Pred tem je delal na območju Okrajnega sodišča na Vranskem skupaj s Francem Svetino.[58]

Vincenc »Vinko« Kolšek, notar v letih 1901–1916

Vincenc (Vincenz) »Vinko« Kolšek je kot notar služboval v več mestih na Štajerskem, Kranjskem in Goriško-Primorskem, med drugim tudi v Kranjski Gori leta 1896 (Planinski vestnik, 25. marec 1896), Idriji in Ložu leta 1898 (Juristische Blätter, 1898, str. 271 in Südsteirische Post, 19. marec ter 1. junij 1898). Grazer Tagblatt 24. decembra 1900 poroča, da je bil na božični dan leta 1900 Vinko Kolšek premeščen iz Loža v Šoštanj. O tej premestitvi je poročal tudi časopis Marburger Zeitung 27. decembra 1900. Tako je velik del svoje kariere, tj. okoli petnajst let (1901–1916), preživel v Šoštanju, kjer je prevzel notarsko pisarno Antona Svetine starejšega.

V Šoštanju se je nato udejstvoval v zadevah lokalne samouprave, med drugim tudi v postopku pridobitve mestnih pravic leta 1911, ko je kot eden od petih slovenskih občinskih svetnikov sopodpisal na cesarja Franca Jožefa naslovljeno prošnjo po pridobitvi mestnih pravic.[59] Poleg tega je bil Vincenc Kolšek tudi aktiven kot član Planinskega društva Šoštanj, v katerem je 5. 3. 1904 sodeloval na seji osrednjega odbora ter bi imenovan za blagajnika društva (Planinski popotnik, 2004, str. 4), prav tako je več let deloval kot stalni odbornik. O nadaljnjih sledeh kariere Vincenca Kolška pa na osnovi časopisnih izsledkov ni veliko povedati, saj ga nadaljnji časopisni viri ne omenjajo.

58 SI_ZAC/0710.

59 Vidmar Čeru, »Živelo najmlajše mesto štajerskega zaledja!: Administrativni povzdig Šoštanja iz trga v mesto maja 1911«, str. 746.

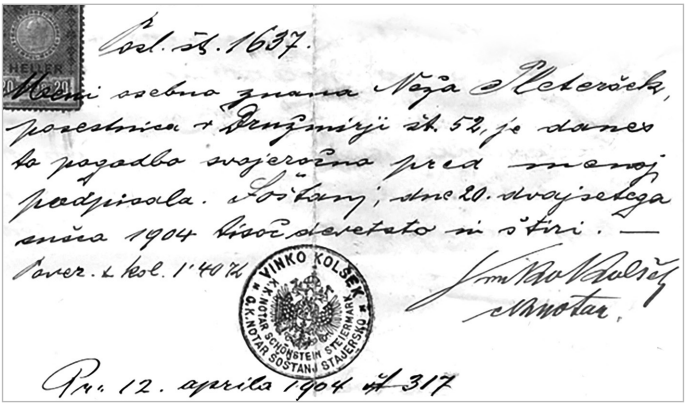

Primer notarskega zapisa na pogodbi Neže Pleteršek z dne 20. sušca 1904: »Meni osebno znana Neža Pleteršek, posestnica v Družmirji št. 52, je danes to pogodbo svojeročno pred menoj podpisala. Šoštanj, dne 20. dvajsetega sušca 1904 tisoč devetsto in štiri. Davek za kol. 1,40 K.« Zraven je lepo viden notarski pečat Vinka Kolška, desno njegov podpis, zgoraj levo pa znamka za kolkovanje (David Vidmar Čeru). Pobliže še notarski pečat in podpis iz taiste pogodbe (David Vidmar Čeru).

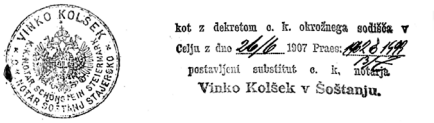

Primer iz notarskega akta, ki potrjuje, da je Kolšek v Šoštanju deloval kot začasni oziroma nadomestni notar (SI_ZAC/0707/aš5).

Zgodovinski arhiv Celje hrani arhivsko gradivo za obdobje 1901–1916, vključuje dokumente v slovenskem in nemškem jeziku (kurenta oziroma gotica ter latinica) v obsegu 1,00 tekočega metra.[60] Posamične spise v skupni dolžini 0,15 tekočega metra za leta 1901–1915 hrani Zgodovinski arhiv Ljubljana in sodišče v Ljubljani ter v enotah ZALJ v Škofji Loki, v Enoti za Gorenjsko v Kranju, Idriji in Enoti za Dolenjsko v Novem mestu.[61]

60 SI_ZAC/0707.

61 Holcman, *Korenine notariata na Slovenskem*, str. 43.

Josef Hiris, notar v letih 1917–1919

Josef Hiris je kot notar služboval v Šoštanju le kratek čas, vendar je njegovo kratkotrajno imenovanje iz marsikaterega zornega kota zanimivejše kot dolgoletna službovanja ostalih notarjev, saj je imel »nesrečo«, da je služboval kot notar v prevratnem obdobju, ki je sledilo koncu prve svetovne vojne, propadu Avstro-Ogrske in vzpostavitve nove države.

O zgodnjem življenju Hirisa priča nemško časopisje na Slovenskem, pretežno Gottscheer Bote,[62] glasnik kočevskih Nemcev na Slovenskem. Po teh časopisih sodeč je bil Josef Hiris rojen v Kočevju, kjer je tudi preživel svojo mladost in zgodnja leta svoje kariere. Med drugim je bil tudi član Gottscheer Turnvereins (nemškega telovadnega društva), kjer je že v številki 19. junija 1905 naveden kot mladi notarski kandidat, kot član društva pa je omenjen še v številkah 4. maja 1906, nato v številki 4. oktobra 1908, kjer naveden kot vodjo društva (Obmann des deutschen Turnvereines). Po poročanju istega časopisja se je 4. februarja 1910 poročil v mestni cerkvi z Ado Arto, hčerjo iz nižje meščanske družine. Po tem letu nimamo več omemb Josefa Hirisa v kočevarskem časopisju, kar nakazuje, da se je približno enkrat v teh letih preselil v Maribor, kjer je deloval kot notarski kandidat v notarski pisarna Dr. Hanßa. Kot notarski kandidat je več let služboval v Mariboru in čakal na možno imenovanje v samostojnega notarja.

Prve omembe o njegovem imenovanju najdemo v Neue Freie Presse dne 6. oktobra 1916 ter Neues Wiener Journal dne 7. oktobra 1916, kjer je navedeno, da bo kot notarski kandidat Dr. Josef Hiris imenovan za notarja v Šoštanju, a natančnejšega datuma ne omenjajo. To navaja Grazer Volksblatt z dne 5. januarja 1917, ki poroča, da je bil decembra leta 1916 *»v Šoštanju za notarja imenovan notarski kandidat Dr. Josef Hiris iz kancelarija notarja Dr. Hanßa v Mariboru. Dr. Hiris je pridobil notarski naziv 20. decembra (1916, op. avt.) ter že s 1. januarjem nastopil kot notar.«* Hiris je v Šoštanj prišel kot pravnik in notar, ki

62 Kočevski poročevalec, časopis nemških Kočevarjev.

je že imel renome in spoštovanje. Tako je denimo v Marburger Zeitung dne 7. oktobra 1916 ob poročanju imenovanja ter prihajajoče premestitve v Šoštanj zapisano o Hirisu: »*Novi notar je poznan v vseh krogih (mariborske družbe, op. avt) kot vestna osebnost in prijazen sogovornik, katerega bodo le stežka pustili oditi iz Maribora.«*

Notarski žig in podpis Josefa Hirisa (SI_ZAC/0705/aš1).

Hiris po podatkih sodeč med vojno ni služboval na fronti, saj je do konca leta 1916 deloval kot notarski kandidat v Mariboru, v zadnjih dveh letih vojne pa v Šoštanju. O njegovem medvojnem udejstvovanju pa je poznana manjša prigoda, ki jo je Grazer Tagblatt objavil 6. septembra 1917 in ki se glasi: *»Poročilo iz ruskega vojnega ujetništva: Iz taborišča za vojne ujetnike Petropawlowsk je 20. junija t. l. prispela karta gospoda Adolfa Fornbacherja, izdelovalca pohištva v Kočevju, namenjena gospodu c. kr. notarju Josefu Hirisu v Šoštanju. Gospod Fornbacher, ki je deloval kot odstranjevalec min in neeksplodiranih bomb (Feuerwerker, op. avt.), zajet pri obleganju Przemysla, je med drugim izpostavil že večkrat v Grazer Tagblattu že izpostavljeno vest, da morajo pri pisanju v domovino naši vojni ujetniki v Rusiji – posebej ti, ki so pod oblastjo vodje Omsterskega vojnega okraja G. M. Grigorjewa – spremeniti in s samocenzuro ne omenjati »nečloveško« obravnavanje v ruskem vojnem ujetništvu, kajti v nasprotnem primeru bi bila ruska vlada prisiljena (na podlagi mednarodnih konvencij, op. avt.) uveljaviti posebne vojne inšpektorate (za nadziranje stanja v taboriščih, op. avt.). Ravno zaradi tega smo tukaj objavili to poročilo.«*

Josef Hiris je bil, po dogodkih leta 1919/20 sodeč, pristaš nemške stranke oziroma nemške narodnostne manjšine in je bil kot večji del nemške uprave Šoštanja v prevratnem obdobju

1918/19 odstavljen. V Šoštanju so se takoj po prekinitvi spopadov jeseni, oktobra oziroma novembra 1918, izvršila množična odpuščanja, ki so sprva odstavila večji del občinske uprave v ožjem smislu. Spomladi 1919 so se ta odpuščanja nadaljevala ter dosegla prag šoštanjskega sodišča in marca 1919 je bil odpuščen tudi notar Josef Hiris, Nova oblast je v časopisu Nova doba njegovo odpoved pospremila zelo porogljivo: *»Je čas, da se tudi te smeti pometejo.«* (»Dopisi«, 1919, str. 3). Namesto Hirisa so v novih odborih imenovali notarskega kandidata Franca Košenina z Vranskega, a po podatkih Zgodovinskega arhiva Celje ta nikoli ni nastopil kot notar temveč le kot notarski namestnik. Četudi je bil Josef Hiris odslovljen že z marcem 1919, je opravljal notarske posle vse do sredine 1919.[63] V Šoštanju je imel nalogo zaključevati tekoče posle vse do imenovanja Franca Košenine za nadomestnega notarja v Šoštanju, obenem pa ga je nova avstrijska notarska zbornica preko Ministrstva za pravosodje, po Linzer Volksblattu[64] iz 5. marca 1919 sodeč, imenovala za notarja v mestu Haslach an der Mühl v Zgornji Avstriji. Po Avstrijskih virih je Josef Hiris to imenovanje sprejel in se nato postopoma odpravil iz Šoštanja v Avstrijo, kjer je še naprej služboval kot notar.

(Notariat.) Der Staatssekretär für Justiz hat den Notar Josef Hiris in Schönstein (Untersteiermark) zum Notar in Haslach ernannt.

Izrezek iz Mühlviertler Nachrichten 15. marec 1919, ki potrjuje, da je avstrijski državni sekretar za pravosodje imenoval Hirisa za notarja v Haslachu (Spletišče Anno).

Iz kasnejših vnosov iz Mühlviertel Nachrichten[65] in (Linzer) Tages Post iz let 1920–1921 lahko razberemo, da se je vključil v tamkajšnjo družbo in se pridružil raznim športnim in kulturnim društvom in tudi pomagal pri financiranju določenih kulturnih dejavnosti. V treh letih je ponovno zamenjal službovanje,

63 Holcman, *Korenine notariata na Slovenskem*, str. 40.

64 Linški ljudski list, tirolski socialdemokratski časopis.

65 Mühlviertelske vesti, lokalni časopis mesta Mühlviertel.

kajti po (Linzer) Tages Post iz 3. avgusta 1924 je odprl svojo pisarno v mestecu Freistadt (zgornja Avstrija), kjer je ostal več let. V poznih 20. in zgodnjih 30. letih se je Josef Hiris pridružil Velikonemški stranki (Die Großdeutschen), nacionalistični stranki, ki je zagovarjala ponovno združitev Avstrije in Nemčije v eno samo državo (Tagblatt, 30. januar 1930). V njej je deloval kot okrožni vodja in glavni propagandist za okolico Freistadta (Stimmführer), do leta 1932 pa se je (po Linzer Volksblattu, 17. marec 1932, sodeč) pridružil avstrijskim nacionalsocialistom. O njegovi nadaljnji življenjski poti avstrijsko časopisje molči.

Zgodovinski arhiv Celje hrani arhivsko gradivo za leti 1919–1920. Gradivo vključuje dokumente v nemškem in slovenskem jeziku (kurenta oziroma gotica ter latinica) v obsegu 0,20 tekočega metra.[66]

Franc Košenina, nadomestni notar v letu 1919

Po odstavitvi Josefa Hirisa je bil za začasnega notarja na osnovi dekreta okrožne sodnije v Celju dne 12. marca 1919 imenovan za *»notarskega namestnika v Šoštanju«* Franc Košenina, rojen 14. novembra 1881 nezakonski sin materi Mariji Košenina v Puštalu 10 pri Škofji Loki. O Francu Košenini je poznanih malo podatkov. Po študiju prava v Gradcu, kjer se tudi pojavlja v časopisnih omembah kot notarski kandidat (Grazer Volksblatt, 24. in 25. avgust 1911), se je ponovno preselil na Slovensko. Nekaj časa je živel na Kozjanskem, kjer je naveden kot notarski kandidat (Grazer Tabglatt, 19. januar 1913). Od leta 1904 naprej je deloval kot član Društva sv. Cirila in Metoda, kot član odbornika taistega društva se ga navaja v letih 1913–1918, in sicer v odseku Kozje in Kozjansko.[67] Na osnovi zapisov v Arbeiterwille[68] je bil Košenina vpoklican v Avstro-Ogrsko vojsko, kjer je

66 SI_ZAC/0705.

67 Vovko, »Podružnice Družbe sv. Cirila in Metoda na Štajerskem, ustanovljene do leta 1907«, str. 395.

68 Delavski prijatelj, časopis socialdemokratskega gibanja.

sprva služil v Infanterieregiment, Nr. 87, kot Infanterist in bil ranjen (Arbeiterwille, 5. september 1915), nato pa v Landsturmbattalion, Nr. 154, kjer je bil leta 1916 ponovno ranjen (Arbeiterwille, 23. marec 1916). V vojski je dosegel čin Gefreiterja (Verlustliste,[69] 20. december 1915), preden je bil proti koncu vojne odpuščen. Sprva je bil imenovan za notarja na Vranskem, nato pa je začasno prevzel še notarsko dejavnost za Šoštanj.

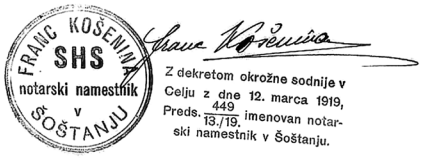

Podpis in notarski žig Košenine. Zanimivo je videti, kako so se spremenili državni simboli. Košenina je namreč prvi notar, ki je deloval v okviru nove SHS države. Pri vseh dokumentih je tudi priloženo, da deluje kot nadomestni notar (SI_ZAC/0705/aš2).

V Šoštanju je bil po prevratu in ustanovitvi SHS države imenovan za nadzornika Woschnaggove tovarne, ki je po zlomu Avstro-Ogrske prešla pod začasno državno nadzorstvo.[70] V tem mestu pa ni ostal dolgo, saj je navedeno, da se je 28. aprila 1920 v Ljubljani poročil z Marjeto Fermentin, s katero sta se nato preselila v Gornji Grad.[71] Je pa zanimiva naslednja omemba Franca Košenine, in sicer iz časopisa Jutro dne 20. 10. 1923, ki pravi: *»Celje. Dne 11. oktobra je bil pri tukajšnjem okrajnem sodišču notar Fran Košenina iz Gornjega Grada zaradi žaljenja časti obsojen na 500 Din. Tožnika sta bila gospa Franja Trobaj in Fran Kocbek, nadučitelj. Pri razpravi se je notar prav po ligvorijanski zagovarjal.«* Kasnejših vnosov v časopisu ni, a predvidevamo lahko, da je Košenina še več let opravljal notarski poklic. V indeksu odvetniške zbornice Slovenije se namreč navaja,

69 Izgube, uradni vestnik o umrlih, pogrešanih in ranjenih vojakih med prvo svetovno vojno.

70 Gačić, »Nemškega duha ni tako preprosto izbrisati«, str. 211 in 219.

71 »Slovensko rodoslovno društvo«.

da je Franc Košenina, rojen 1881, 7. marca 1946 nastopil odvetniško službo, ki jo je nato opravljal vse do izbrisa iz imenika 28. februarja 1953. To pomeni, da je moral Košenina opravljati notarski poklic vse do konca druge svetovne vojne, ko je oblast notariat ukinila. Zatem se je preusmeril v odvetniške vode, v katerih je delal vse do upokojitve.[72]

Košenina v Šoštanju za svečane listine ni uporabljal voščenih pečatov, temveč posebne lepljive lističe iz finega papirja. O tem se ne da reči zagotovo, a gotovo se tudi pri izbiri teh materialov kaže vsesplošno pomanjkanje, ki je vladalo na Slovenskem ob koncu prve svetovne vojne (SI_ZAC/0705/aš2).

Zgodovinski arhiv Celje ne hrani ločenega fonda za Franca Košenino, ampak je njegove dokumente mogoče najti znotraj fonda Josefa Hirisa.[73]

Matija Marinček, notar v letih 1920–1925

Naslednji notar, ki je služboval v Šoštanju, je bil gorenjski notar Matija Marinček iz Tržiča. Notarski izpit je opravil leta 1906 in je nato od leta 1908 deloval kot notar v Tržiču (to pomenije pristojnost historiata v rokah drugih institucij, ne ZAC). V Tržiču se je aktivno ubadal s planinstvom in je bil ena osrednjih oseb pri nastajanju prvih planinskih društev na Slovenskem. Tako je leta 1908 sodeloval pri ustanovni seji tržiškega planinskega društva, v katerem je sodeloval več let. O tem poročajo posamezni časopisni prispevki, ki navajajo, da je bil leta 1904 imenovan za novega člana osrednjega slovenskega planinskega društva (Planinski vestnik, 1904, oktober), leta 1906 se ga nava-

72 »Odvetniška zbornica Slovenije«.

73 SI_ZAC/0705.

ja kot člana tržiške podružnice (Planinski vestnik, 1906, junij). Po dvanajstih letih služenja je bil postavljen za notarja v Šoštanju kot zamenjava Josefa Hirisa. Predvidevamo lahko, da je bila nastanitev Matija Marinčka v Šaleški dolini ponovno nastanitev začasne narave, potem ko je Slovenijo dokončno zapustil Josef Hiris. V Šoštanju je deloval pet let, in sicer v letih 1920–1925. Nato se je preselil v Novo mesto, kjer je ponovno deloval kot notar in tudi kot aktiven član tamkajšnjega planinstva, kar nam razodevajo časopisni izrezki iz let 1935, ko je postal namestnik načelnika novomeške podružnice (Planinski vestnik, 1935, september), in 1940, ko je postal načelnik podružnice v Novem mestu (Planinski vestnik, 1940, julij). Zanimivo je, da je bil Marinček eden redkih posameznikov, ki so bili načelniki ne le ene, ampak dveh podružnic planinskih odsekov (Šaleške in Novomeške). Poleg udejstvovanja pri planincih je bil Marinček tudi vnet član Sokolskega gibanja. Tako se ga v letih 1930 navaja kot člana sokolskega odseka v Novem mestu (Sokolski glasnik, 18. januar 1930), leta 1936 pa je dosegel naziv načelnika sokolov v istem odseku (Sokolski glasni, 14. februar 1936). Poleg tega je leta 1933 naveden še kot član narodne hranilnice (Slovenski narod, 3. junij 1933).

Kaj pa njegovo delovanje kot notar? Predvidevamo lahko, da je tudi Matija Marinček deloval kot notar z začasno nastavitvijo v Šoštanju in ne s stalno pisarno. To potrjuje tudi dokaj majhen fond dokumentov, ki jih hranijo arhivi. Leta 1925 je bil namreč že nastavljen kot notar v Novem mestu, kjer se ga navaja tudi kot člana tamkajšnje notarske zbornice nekaj let kasneje (Jugoslovan, 23. september 1931). Poslovati je začel 2. junija istega leta po prihodu v Novo mesto (to je 1925).

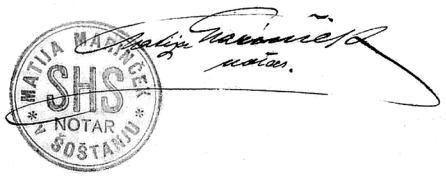

Podpis in žig Matije Marinčka kot notarja v Šoštanju (SI_ZAC/0708/aš1).

Zgodovinski arhiv Celje hrani arhivsko gradivo za leta 1920–1925. Gradivo ZAC vključuje dokumente v slovenskem jeziku (latinica) v obsegu 0,20 tekočega metra.[74] Okoli 0,15 tekočih metrov obsežen fond hrani še Zgodovinski arhiv Ljubljana.[75] Kot zanimivost lahko še navedem, da je Marinčkov fond prvi, ki vsebuje večje število tipkanih dokumentov. Pri vseh starejših namreč prevladuje klasična oblika notarskih aktov, pisanih na roko.

Anton Kraigher, notar v letih 1925–1945

Zadnji šoštanjski notar Anton Kraigher se je rodil 1. maja leta 1881 očetu Alojzu Antonu Kraigherju in Jožefini Kraigher v veliko družino s še dvanajstimi brati in sestrami, med katerimi lahko izpostavimo dr. Alojza Kraigherja (roj. 1877), zdravnika in pisatelja, ki je večji del življenja deloval v Postojni. Poročen je bil dvakrat, in sicer prvič z Marijo Kraigher (roj. Jaške), s katero je imel sinove Bojana (roj. 1909), Vita (roj. 1911), Sergeja (roj. 1914) in hčer Živo (roj. 1920), nato pa s Kristino Kraigher (roj. Zajc), s katero je imel sina Mitjo (roj. 1926). Njegovi sinovi Vito (1911–1945), Bojan (1909–1943) in Sergej so bili člani partizanskega gibanja, Sergej (1914–2001) pa politik v času druge Jugoslavije. Hči Živa (1920–2011) se je tudi pridružila narodnoosvobodilnemu gibanju kot kulturnica in plesalka, po vojni pa je delovala kot koreografinja in plesna pedagoginja. V Šoštanju si je Anton ustvaril drugo družino s Kristino in Mitjem šele po tem, ko je dobil službovanje. Vsi prejšnji otroci so namreč rojeni v drugih koncih Slovenije (Sergej v Postojni, Živa pa v Ilirski Bistrici).[76]

Družina Kraigher je izhajala iz Primorske, natančneje iz Postojne, kjer sta brata Alojz in Anton obiskovala gimnazijo v poznih 80. in 90. letih 19. stoletja. Predvidevamo lahko, da je Anton tako kot Alojz nato obiskoval višjo šolo v Ljubljani, pre-

74 SI_ZAC/0708.

75 Holcman, *Korenine notariata na Slovenskem*, str. 43.

76 »Anton Kraigher«.

den je študiral pravo na Dunaju.[77] Sprva je deloval v zahodnem delu Slovenije, kjer je med drugim naveden kot tajnik Ilirskobistriškega planinskega društva. Področje je po prvi svetovni vojni pripadlo Italiji in tamkajšnje oblasti so izdajale vedno nove prepovedi delovanja društev, slovenskih šol in slovenske kulture nasploh. Posamična društva, kot so Planinsko društvo, Telovadno društvo Sokol in Čitalniško društvo v Ilirski Bistrici, so se temu uprla in 13. julija 1924 odločila za skupni izlet na Snežnik. Oblastem to nikakor ni bilo po godu. Po tem dogodku so italijanske fašistične oblasti odredile izgon vseh vidnejših intelektualcev, ki bi lahko pripravili državljanski upor zoper novo italijansko oblast. Tako je moral Anton Kraigher skupaj s še nekaterimi pomembnejšimi člani društva oditi v pregnanstvo v Jugoslavijo.[78] Takrat se je za Antona Kraigherja pričelo novo življenjsko obdobje, čas nenehnih selitev in premestitev pa se je končal šele leta 1925, ko je dobil službo notarja.[79] Tudi v Šoštanju se je hitro vključil v kulturno sceno in že leta 1927 je bil imenovan za člana odbora Ljudske knjižnice v Šoštanju.[80] V Šoštanju je deloval od leta 1925 in vse do zaprtja notarske dejavnosti po drugi svetovni vojni. Umrl je leta 1957.

V nasprotju z ostalimi notarji, ki so delovali v Šoštanju, je Marinčkov naslednik Anton Kraigher v fondih Zgodovinskega arhiva Celje na žalost nepopisan in gradiva o njegovi službi v Šoštanju ne najdemo v ločenem in urejenem fondu. Razlog za to je nepoznan. Predvidevamo lahko, da je ob prevzemu gradiva ob koncu vojna oblast – se pravi sodišče – smatralo njegove zadeve za »še vedno v teku« ter jih kot takšne obravnavale kot del tekočega gradiva sodišča z razširjenimi pristojnostmi. Posamezni dokumenti se pojavljajo v okoli 26,00 tekočih metrov dolgem fondu Okrajnega sodišča Velenje,[81] nadalje v 60,36 tekočih

77 »Alojz Kraigher (1877–1959)«.

78 Čeligoj, »Na Snežniku slavje za jubilej Čitalnice v Ilirski Bistrici, 1924«, passim.

79 »Miroslav Friderih Martinčič«.

80 Planko, *Knjižnice na Šaleškem*, str. 48.

81 SI_ZAC/1165.

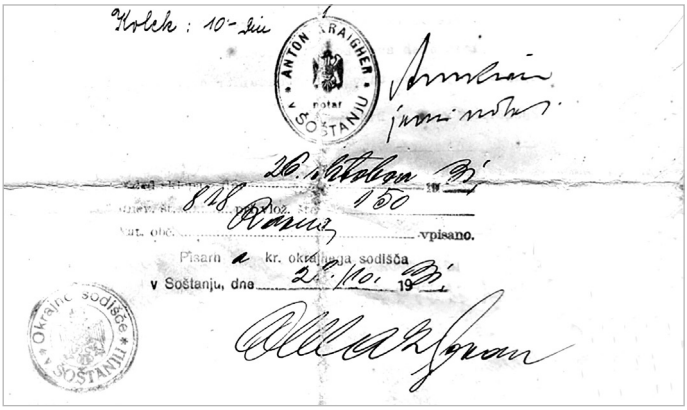

Izrez zadnje strani notarskega pisma (ženitna in dedna pogodba), ki ga je overil notar Anton Kraigher, okoli 1930 (Primož in Tomaž Jandrok).

metrov dolgem fondu Okrajnega sodišča Šoštanj[82] ter v 1,70 tekočega metra dolgem fondu Okupacijskega sodišča Šoštanj.[83] Ob pregledu vseh slovenskih arhivov in izpisov iz Holcmanove študije o notariatu na Slovenskem se lahko tudi ovrže misel, da bi se fond Antona Kraigherja nahajal v kakšnem drugem državnem arhivu. Po vseh podatkih sodeč noben slovenski arhiv ne hrani specifičnega fonda, ki bi vključeval gradivo Antona Kraigherja.[84]

Zaključek

Pregled zgodovine notariata v Šaleški dolini od njegovega nastanka v sredini 19. stoletja do konca druge svetovne vojne je zanimiva, četudi do neke mere obrobna tema obširnejše zgodovine sodstva in pravosodja na Šaleškem. Prispevek pa je vendarle eden prvih, ki želi razumeti zgodovino pravosodja in sodstva v Šaleški dolini in kot takšen je, upam, odskočna deska

82 SI_ZAC/0621.

83 SI_ZAC/0723.

84 Holcman, *Korenine notariata na Slovenskem*, str. 40–51.

za nove raziskave. Kot sem nakazal že v začetku tega prispevka, je moja želja obdelati lokalno pravosodje v celostni obliki in prikazati zgodovino različnih sodnih instanc, ki so delovale v Šaleški dolini, in kako so le-te vplivale na življenje v njej.

Prispevek prikazuje, kako se je v Šoštanju ustanovil notariat, kdo so bili notarji, kako se je narava institucije skozi leta in desetletja spreminjala in nazadnje, kako je notariat zaradi političnih odločitev izključno ideološke narave propadel. Kot pravniki so bili notarji podvrženi političnim tendencam tega časa in njihove zgodbe to potrjujejo, posebej še, kar se tiče vloge narodnosti pri notarjih. Notarji so se – ne glede na to, če so to sami želeli ali ne – delili na izrazito slovenstvu naklonjene (kot so denimo Franc Rapoc, Ivan Kačič, Anton Svetina in Vincenc Kolšek) ter na predstavnike nemške manjšine na Slovenskem pred zlomom stare monarhije (najvidnejši je seveda Kočevar Josef Hiris). Vidimo, kako so notarji, četudi so po dokumentaciji sodeč svojo službo opravljali vestno in kar se tiče zastopstva strank niso delali razlik med Slovenci in Nemci, ždeli v primežu veliko večji družbenih sprememb, ki jih je s seboj prinesla doba slovensko-nemškega razdora in prevratni čas po prvi svetovni vojni. Navajanje na novo realnost življenja v Kraljevini Jugoslaviji ter na v tistem času še vedno tleči nemško-slovenski konflikt v Šaleški dolini odsevata zadnja dva notarja, Matija Marinček in Anton Kraigher. S propadom notarske pisarne Antona Kraigherja ponovno vidimo, kako so pravniki živeli v primežu družbenih sprememb, ko je politična realnost nove oblasti prepovedala sam koncept osebne lastnine, temeljnega pojma za notariat.

A opozoril bi rad, da je bil poleg same zgodbe notariata v Šoštanju namen tega prispevka prikazati in opozoriti na arhivsko gradivo, ki priča o zgodovini Šaleške doline in je do danes ostalo bolj kot ne nedotaknjeno. Notarski izpiski so se izkazali za izjemno zanimivo najdbo, ki priča o civilnopravnih zadevah v Šaleški dolini za obdobje slabega stoletja, s čimer zajema velik del družbenega delovanja in udejstvovanja. Kot takšno naprošam moje kolege raziskovalce, da v prihodnje upoštevajo te vire, saj so prava zakladnica, ki je nikakor ne smemo spregledati.

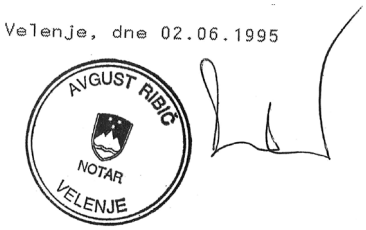

Po petdesetletnem premoru je po demokratizaciji Slovenije prišlo do obuditve notariata. V Velenju je leta 1995 kot prvi »nov« nosilec te funkcije nastopil Avgust Ribič, ki je kot notar deloval v letih 1995–2008. Original hrani notar Marko Salmič (David Vidmar Čeru).

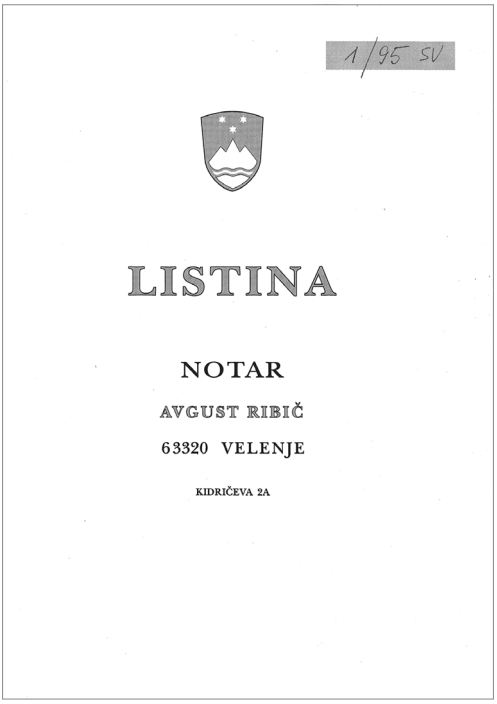
1/95 SV

LISTINA

NOTAR

AVGUST RIBIČ

63320 VELENJE

KIDRIČEVA 2A

Simbolično vrednost ima dokument z overitveno številko OV 1/95, datiran 2. 6.1995 (Splošni vpisnik - SV 1/95). Gre za prvo listino, ki jo je po ponovni uvedbi notariata overil Avgust Ribič. Original hrani notar Marko Salmič (David Vidmar Čeru).

Viri

- Knjižnica Velenje (KnjV).
  - Zbirka starih razglednic, fotografij in tiskovin.
- Okrajno, okrožno in višje sodišče v Celju (OOVSC) / *(predalo gradivo na Zgodovinski arhiv Celje (ZAC).*
- Okrajno sodišče Velenje (OSV) / *(predalo gradivo na Zgodovinski arhiv Celje (ZAC).*
- Pokrajinski arhiv Maribor (PAM).
- Steiermärkisches Landesarchiv (StLA).
- Zasebni arhiv Davida Vidmarja Čeruja.
- Zasebni arhiv Primoža Jandroka.
- Zasebni arhiv Tomaža Jandroka.
- Zgodovinski arhiv Celje (ZAC).
  - SI_ZAC/0704 Notar Josef Finschger Šoštanj.
  - SI_ZAC/0709 Notar Franz Rapoc Šoštanj.
  - SI_ZAC/0707 Notar Vinko Kolšek Šoštanj.
  - SI_ZAC/0710 Notar Anton Svetina Šoštanj.
  - SI_ZAC/0636 Notar Anton Svetina Gornji Grad.
  - SI_ZAC/0716 Notar Anton Svetina Vransko
  - SI_ZAC/0705 Notar Josef Hiris Šoštanj.
  - SI_ZAC/0706 Notar Ivan Kačič Šoštanj.
  - SI_ZAC/0708 Notar Matija Marinček Šoštanj.
  - SI_ZAC/0621 Okrajno sodišče Šoštanj.
  - SI_ZAC-0609-001-027-00452 Anton Kraigher, A.Š. 31.
  - SI_ZAC/1165 Okrajno sodišče Velenje.
  - SI_ZAC/0723 Okupacijsko sodišče Šoštanj.

Časopisni viri

- *Amtsblatt zur Wiener Zeitung, Allgemeine Österreichische Gerichtszeitung, Arbeiterwille, Deutsche Wacht, Die Presse, Edinost, Fremden-Blatt, Gerichtshalle, Gottscheer Bote, Grazer Volksblatt, Jugoslovan, Juristische Blätter, Linzer Volksblatt, Klagenfurter Zeitung, Mühlviertel Nachrichten, Planinski popotnik, Planinski vestnik, Slovenski narod, Sokolski glasnik, Südsteirische Post, Tagblatt (Graz), Vereinigte Laibacher Zeitung, Verlustliste, Wiener Geschäftszeitung.*

Sekundarna literatura

- »Alojz Kraigher, 1877–1959.« *Slovenska biografija*. (dostop 27. 10. 2023). https://www.slovenska-biografija.si/.
- Andrejc, Gašper; Delopst, Vid. *Planinsko društvo Šoštanj (in njegovo delo)*. Raziskovalna naloga. Šoštanj: Samozaložba, 2009.
- »Anton Kraigher.« *GENi*. (dostop 23. 11. 2023). www.geni.com.
- »Anton Svetina (1849–1917).« *Slovenska biografija*. (dostop 27. 10. 2023). https://www.slovenska-biografija.si/.
- »150 Jahre Notariatsordnung.« *Ihr Notariat.* 2023. (dostop: 13. 10. 2023). https://ihr-notariat.at/
- Bizjak, Žarko. »Gradivo notarskih fondov.« V: *Arhivi* X, let. 1987, str. 44–45.
- Bizjak, Žarko. »Notariat od srede 19. stoletja do konca druge svetovne vojne s posebnim poudarkom na zakonodaji.« *Zbornik ob devetdesetletnici arhiva*. Ljubljana, 1988, str. 113–119.
- Čelig, Tomaž. »Delovanje notariata v Mariboru po letu 1918.« Maribor: [diplomsko delo – samozaložba], 2016.

- Čeligoj, Vojko. »Na Snežniku slavje za jubilej Čitalnice v Ilirski Bistrici, 1924.« *Kamra*. (dostop: 23. 11. 2023). www.kamra.si.
- Čuček, Filip. »Spodnještajerski deželnozborski nemški poslanci mestne in kmečke kurije 1848–1918«. V: *Prispevki za novejšo zgodovino*, let. 60, št. 1 (2020).
- *Die Notariatsordnung vom 25. Juli 1871*. Österreich: Anatiposi Verlag, 2023.
- »Dopisi.« V: *Nova doba*, 11. 3. 1919, št. 21, str. 3.
- »Franc Rapoc (1842–1882).« *Slovenska biografija*. (dostop 27. 10. 2023). https://www.slovenska-biografija.si/.
- Gačić, Aleksandra. »Nemškega duha ni tako preprosto izbrisati – slovensko-nemško razmerje v Šaleški dolini v luči nove države.« V: *Šaleški razgledi*, let. 18, št. 1 (2018), str. 205–236.
- Lavrič, Ana. »Javni spomenik škofu Antonu Martinu Slomšku v azilu mariborske stolnice.« V: *Acta historiae artis Slovenica*, let. 18, št. 1 (2013), str. 25–64.
- »Notarska zbornica Slovenije.« *Notarska zbornica Slovenije.* 2023. (dostop: 13. 10. 2023). https://www.notar-z.si/
- Himmelreich, Bojan. »Iz arhivskih fondov in zbirk.« V: *Arhivi* XV, let. 1993, str. 50–53.
- Holcman, Borut. *Korenine notariata na Slovenskem*. Maribor: Pokrajinski arhiv, 1996.
- Holcman, Borut. »Zgodovina notariata.« V: *Notarski vestnik*. Let. 2015, št. 10. 2015.
- »Ivan Kačič, 1885–1924.« *Slovenska biografija.* (dostop 23. 11. 2023). https://www.slovenska-biografija.si/.
- »Miroslav Friderih Martinčič.« *Notranjci.si.* (dostop 23. 11. 2023). www.notranjci.si/osebe.

- *Mittheilungen der Erdbeben-Commission der Kaiserlichen Akademie der Wissenschaften in Wien*. No. X. Allgemeiner Bericht und Chronik. Wien, 1902.
- Nawer, Andreas. *Kunst dess Notariat vnd wie sich der Notarius in seinem Ampt halten vnd regieren soll. 1502*. (inkunabula – prosti tiskani zapiski). (dostop 24. 10. 2023). Original hrani NUK. https://bitly.ws/YG7c.
- *Odlok o odpravi javnih notarjev in javno notarskih zbornic*. Ljubljana: NOB, 1944.
- »Odvetniška zbornica Slovenije«. *Odvetniška zbornica Slovenije*. https://bitly.cx/dXNn (dostop 18. 06. 2024).
- Planko, Lado (ur.). *Knjižnice na Šaleškem*. Velenje: Knjižnica Velenje, 2009.
- *Sitzungsberichte der Kaiserlichen Akademie der Wissenschaften; Mathematisch-Naturwissenschaftliche classe*. CVII Band, I. Heft., Wien: 1897.
- »Slovensko rodoslovno društvo.« *Slovensko rodoslovno društvo*. http://www.genealogy.si/marriages/F004.html (dostop 18. 06. 2024).
- *Splošni pregled Dravske banovine*. Ljubljana: Kraljevska banska uprava Dravske banovine, 1939.
- Vidmar Čeru, David. »Kratka zgodovina okrajnega sodišča v Šoštanju.« plakat. Velenje: Knjižnica Velenje, 2023.
- Vidmar Čeru, David. »Živelo najmlajše mesto štajerskega zaledja!: Administrativni povzdig Šoštanja iz trga v mesto maja 1911« V: *Kronika*, let. 69, št. 3 (2021).
- Vilfan, Sergij. »Dr. Anton Svetina.« V: *Zgodovinski časopis*, let. 42, št. 3 (1988), str. 458–460.
- Vilfan, Sergij. *Les archives notariales en Yugoslavie*. Paris: Presses universitaires de France, 1965.
- Vilfan, Sergij. *Pravna zgodovina Slovencev: Od naselitve do zloma stare Jugoslavije*. V Ljubljani: Slovenska matica, 1996.

- Vilfan, Sergij. *Rechtsgeschichte der Slowenen*. Graz: 1968.
- Vilfan, Sergij. *Zgodovinska pravotvornost in Slovenci*. Ljubljana: Cankarjeva založba, 1996.
- »Vodnik po fondih in zbirkah ZAC.« (dostop: 27. 10. 2023). https://vodnik.zac.si/.
- Vovko, Andrej. »Podružnice Družbe Sv. Cirila in Metoda na Štajerskem, ustanovljene do leta 1907.« V: *Časopis za zgodovino in narodopisje,* let. 51, št. 2 (leto 1980), str. 351–402.
- *Zakon o javnih beležnikih (notarjih)*. (ZoJB(N)). V Ljubljani: Merkur, 1930.

POVZETEK

O ZGODOVINI ŠOŠTANJSKEGA (MEŠČANSKEGA) NOTARIATA

Od leta 1857 do 1945 je v Šoštanju deloval, sicer z manjšimi vmesnimi obdobji zatišja, institut notariata, tesno povezanega z Okrajnim sodiščem Šoštanj. V prispevku je najprej prikazana funkcija notariata v luči historičnega značaja te pisarne in v luči moderne dobe, nadalje je obrazložena zgodovina notariata v evropskem pravnem prostoru, nato pa opisana zgodovina te institucije na Slovenskem (oziroma na Avstro-Ogrskem in v Kraljevini Jugoslaviji, torej tistih dveh državah, del katerih je Slovenija v tem času bila). Poudarek raziskovanja je seveda na instituciji notariata v Šoštanju, o kateri so prikazani danes še obstoječi viri notarskih pisarn ter orisana življenja in poklicno delovanje posameznih notarjev v Šoštanju. Glavnina dognanj prispevka izhaja iz ohranjenega gradiva Zgodovinskega arhiva v Celju, ki je prevzelo fonde notarjev ter okrajnih sodišč v Šoštanju in Velenju.